

Краєзнавча вікторина “Пізнай Кобзаря”

1. Хто були батьки Т.Г.Шевченка і де він провів дитячі роки?

2. Хто навчав малярству малого Тараса?

3. Коли і за яких обставин Тараса взяли козачком до панського двору?

4. В які роки і з приводу чого Тарас Шевченко відвідував Холодний Яр?

5. Хто така Т.Г.Волховська? В якому творі є згадка про неї?

6. Коли і з приводу чого перебував поет у селі Прохорівці Канівського району?

7. Як пов'язане з життям Кобзаря місто Корсунь-Шевченківський?

8. Коли Тарас Шевченко відвідав місто Черкаси?

9. Яку роль відіграв С.С. Гулак-Артемівський в житті поета?

10. Які твори поета присвячені Черкащині?

11. Хто був першим ілюстратором поеми «Гайдамаки»?

12. Яким чином пов'язане ім'я Платона Смиренка з Тарасом Шевченком?

13. Назвіть ім'я автора першого пам'ятника на могилі Тараса Шевченка в Каневі і де він був відлитий?
14. Назвіть пам'ятні шевченківські дерева в краї.
15. Назвіть наших земляків – композиторів – авторів музики до творів Тараса Шевченка.
16. Які краєвиди Черкащини змалював Тарас Григорович Шевченко?
17. Які населені пункти Черкаського краю на честь Кобзаря?
18. Які твори присвятив Т.Г.Шевченко своїм рідним?
19. Назвіть ім'я мешканця Золотоноші, якому Т. Г. Шевченко надіслав через М.О.Максимовича примірник «Кобзаря» з автографом?
20. Хто наглядав за утриманням могили поета в Каневі?
21. Де знаходиться криниця, з якої малий Тарас носив воду?
22. У яких творах Шевченко зобразив Івана Гонту, Максима Залізняка?
23. Рядки з яких Шевченкових творів присвячені Богдану Хмельницькому?
24. Який твір присвятив Тарас Шевченко Марко Вовчок?

Цікава Україна

(Захід до Дня Соборності України)

Мета: Виховувати почуття патріотизму та гордості за свою Батьківщину. Людина має завжди пам'ятати, звідки вона родом, де її коріння, глибоко знати історію свого народу, його мову, культуру.

Обладнання: географічна карта України, відео «Я українка», книжкова

виставка «З історії України», вишиті рушники, державні символи України, презентація «Країна моя – Україна».

Україно - матінко моя!

Від роду до роду слався, Україно!

Земля, на якій я стою.

Ліна Костенко

Вступне слово бібліотекаря чи класного керівника про “День Соборності України»

Учень 1. Земля, на якій ми живемо, зветься Україна, а народ, що живе на ній, - українці, і говоримо ми українською мовою.

Я люблю тебе, рідний мій край,

Я люблю твої сині простори,

Твої ниви, озера і гори,

Щирим серцем люблю тебе, знай.

Учень 2. За князювання Володимирових нащадків князівство Русь розбилося на багато окремих князівств. Тоді наші землі стали називатися Україною. Спершу люди казали: «Наш край, наша країна», а

далі вже переробили на «наша Вкраїна, наша Україна». Вперше записано цю назву по старих книгах 1187 року.

Учень 3. Велика земля наша. Розкинулася вона на широкому просторі – мало не на півтори тисячі верстов завдовжки і тисячу верстов завширшки; два з половиною місяці часу треба, щоб пройти її вздовж, та коло двох місяців, щоб пройти її впоперек, ідучи щодня по 20 верстов. Усього землі нашої України мало не 69 мільйонів десятин.

Пісня В.Матішина «Сильна Україна»

Учень 4. Народу українського живе тут більш як 31 мільйон чоловік.

По українській землі течуть гарні й великі ріки: найбільша – Дніпро, а далі – Дністер, Буг, Дінець, Кубань та інші. Вони відомі ще древнім грекам під назвами Борисфен, Істр, Тірас, течуть в Чорне море, фантастично родючі чорноземи в степах України, смерекові і букові ліси в Карпатах, дубові бори й березові гаї в Поліссі, невичерпні надра з покладами кам'яного вугілля і залізної руди, марганцю й титану, нафти і газу, урану й золота – безмежно щедру була ця земля для її дітей, для тих, хто не зраджував її, жив на ній осіло впродовж віків і тисячоліть, вибудовував міста: Київ, Чернігів, Переяслав,

Галич, Полтаву, Ніжин, Лубни, Путивль, Требовлю, Львів, - було їх так багато, що в скандинавських сагах Київську Русь звано Гардараїке – країною міст.

Учень 5. Наш великий поет Т. Шевченко сказав:

Нема на світі України,

Немає другого Дніпра!

Учень 6. Сто років тому великий австрійський поет Рільке здійснив мандрівку українською землею від Києва до Полтави. Він побачив степові кургани, в яких вічним сном спали закуті в сухе золото скіфи, що розводили колись не тільки курей і гусей, а й павичів; побачив глиняні українські хати, вкриті соломою, це дивовижне людське житло, просте, як дитяча колиска, місце народження геніїв, як поет Тарас Шевченко і філософ Григорій Сковорода, великих державних мужів, як гетьмани Богдан Хмельницький, Петро Сагайдачний та Іван мазепа, і великих бунтівників, як гайдамаки Іван Гонта і Максим Залізняк, і народні месники Устим Кармалюк і Олекса Довбуш.

Учень 7. Україна в давній славі, в козацьких пригодах,

На завітчаних левадах, в рідних синіх водах.

Україна в тих долинах і високих горах,

На степах буйних, широких у гаях, у борах.

Україна в білих селах, у густих садочках,

У хрещатому барвінку, у синіх квіточках.

Україна на яворах пташкою співає;

На стрілецькій могилі голову схиляє .

Україна в чорноземі, що родить пшеницю,-

В глибинах, що дають нафту і сіль-сировицю.

Україна в рідній мові і в пісні прекрасній,-

Україна в рідній школі, в майбутності ясній.

Україна в чистих хатах, і в сільській церковці,-

І в дитячому серденьку, в розумній головці,

Україна в ясних зорях, в сонці, що над нами,-

І в очах добрячих, ясних рідненької
мами.

Учень 8. Дивна земля, щедра
земля, фантастична земля! Найтовщі
в світі чорноземи, найбільші дубові й
букові ліси. Найвродливіші жінки.
Найвищі небеса. Найзеленіші трави.

Найзагадковіші в слов'янському світі і у всій ойкумені собори, святині, ікони і
могили, могили – зі скіфським золотом, з тисовими луками амазонок, з
козацькими шаблями.

Учень 9. Україна... Одразу перед очима постають прозорі води озер,
замріяні верби над ставками, стрункі явори обабіч шляхів, діброви і гаї, левади і
зелені долини, високі могили в степу, голубе сяйво рік, оксамитові килими
заквітчаних лугів. Якими ж барвами і чарами наділила цей край природа!

Моя Батьківщина – це вишеньки цвіт,

І верби над ставом, й калина.

Моя Батьківщина – це мрії політ,

Це рідна моя Україна!
Моя Батьківщина – ліси і поля.
Від них в нас і радість, і сила.
Це та найсвятіша і рідна земля,
Що кожного з нас народила.

Учень 10. Наш національний геній Тарас Шевченко писав колись:

Я так її, я так люблю мою Україну убогу,
Що прокляну святого Бога, за неї душу погублю.

Я не знаю в сітовій поезії такого щирого освідчення в любові до своєї рідної землі. Мабуть, ця земля заслуговує на таку любов.

Учень 11. Україно, рідна нене, ти одна навек у мене,

Я, твоє мале дитя, присвячу тобі життя.

Кращої нема від тебе: жовте поле, синє небо,

І у місті, і в селі – хліб духмяний на столі.

Все, що буду я робити: будувати чи садити,

А чи в космос я полину – все для тебе, Україно.

Щоби край мій процвітав, щоб народ заможним став –

От така моя мета, рідна земле золота.

Учень 12. Щасливі ми, що народилися на такій чудовій, багатій, мальовничій землі. На ній жили наші прадіди, діди. На ній живуть наші батьки. Тут наше коріння.

Учень13.

Одна Батьківщина, і двох не буває,

Місця, де родилися, завжди святі.

Хто рідну оселю свою забуває,

Той долі не знайде в житті.

У рідному краї і серце співає,

Лелеки здалека нам весни несуть.

У рідному краї і небо безкрає,

Потоки, потоки, мов струни, течуть.

Тут мамина пісня лунає і нині,

Її підхопили поля і гаї.

Її вечорами по всій Україні

Співають в садах солов'ї

Ой тому сьогодні треба

Нам і нашим дітям

Під блакитним мирним небом

За неньку радіти.

Прикрашати, пестувати

І міста і села,

Гарну пісню заспівати

Для друзів веселих.

Звучить пісня «Я – українка».

Перегляд книжкової виставки «З історії України»

та презентації «Країна моя – Україна».

Війна – це діло жорстоке...

Ми назвали її *Великою*,
тому що великою була наша
мужність і великий гнів.

Ми назвали її *Вітчизняною*,
тому що

захищали свою Вітчизну –
найдорожче, що у нас є.

Ми назвали її *священною*,
тому що немає нічого
святішого, ніж боротьба за
свободу Батьківщини людство не знало.

Ми назвали її *народною*, тому що весь
народ піднявся на боротьбу.

*Олексій Федоров, двічі Герой Радянського Союзу,
командир партизанського з'єднання.*

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДО 70-РІЧЧЯ ВЕЛИКОЇ ПЕРЕМОГИ

1. Бас В.В. Шевченків край: Фотопутівник ./ В. В. Бас.-К.: - Мистецтво, 1989. - іл. – Текст українською та англійськими мовами.
2. Бобешко В. Бойові друзі./ В. Бобешко. –К.: Веселка, 1998.
3. Богун І., Людний Ф. Черкащина і період Великої Вітчизняної війни 1941-1945./І. Богун., Ф. Людний. Збірник документів і матеріалів. Черкаси: Брама.
4. Бондарев Ю. Горячий снег./Ю. Бондарев. М.,1992.
5. Бушин М.І., Ілляшенко Ю.Ю. Черкаський край в особах 1941-2001. Місто Золотоноша. /М. І. Бушин , Ю. Ю. Ілляшенко. Черкаси: Відлуння-Плюс, 2003.
6. Виговський В. Незвичайна розвідка. Оповідання. /В. Виговський. . –К.: Веселка, 2001.
7. Голиш Л.Г. Вшанування пам'яті жертв фашизму на Золотоніщині у пам'ятко-творчій роботі(1943-2006 р.)(Черкаси в контексті історії України) /Л. Г. Голиш. - Черкаси: вид. Чабаненко Ю.А., 2008, - 268с.

8. Дашківський М.З., Жук П.М. Поєдинок з «Верфольфом»: Художньо-документальна оповідь. / М. З. Дашківський, П. М. Жук.- Дніпропетровськ: Промінь, 1990.-174 с.
9. До последнего дыхания. Стихи поэтов, павших в Великой Отечественной войне. М., 1995.
10. Золотоніщина в роки Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 р.р. Документи. Спогади. Статті. Черкаси : Відлуння – Плюс, 2000. - 240 с.
11. Іванов Д.А. Місця бойової слави Черкащини та їх роль у вихованні молоді. (Черкащина в контексті історії України)/ Д. А. Іванов - Черкаси: видавець Чабаненко Ю.А., 2008. – 123с.
12. Качалаба П.В. Братські могили: пам'яткоохоронний та виховний аспекти (Черкаси в контакті історії України)/ П. В. Качалаба – Черкаси: вид.Чабаненко Ю.А.,2008.-112с.
13. Кравцова Н. З-за парти на війну./ Н. Кравцова.- К.,1995.
14. Круць Д.Х. Відгомін. Сповідь старого солдата. Літ. – художнє видання./ Д. Х. Круць - Черкаси: Відлуння –Плюс, 2005. – 100 с.
15. Кукуленко П. Пастухи./ П. Кукуленко. . –К.: Веселка, 1994.
16. Летописцы победы. М., 1990.
17. Литвинов В. Ешелони в пекло. Документальна розповідь про пошук, що тривав майже чверть століття. /В. Литвинов . –К.: Веселка, 1995.
18. Михалков С. День Вітчизни. Вірші та поеми /С. Михалков.- К., 1992.
19. Носань С.Л. Ой Дніпро, Дніпро!../ С. Л. Носань. – Черкаси: Вид. Чабаненко Ю.А., 2006 – 70с.

20. Пам'ять не згасне. 1941 – 1945.
21. Плечом к плечу. Через Карпати к Праге. Воспоминания., 1990.
22. Подвиг народа. Памятники Великой Отечественной войны., 1990.
23. Провідник у безодню. Юні герої. Випуск 3. Збірник. - К.: Веселка, 2001.
24. Савич І. Незборима пам'ять. Художньо – мемуарні оповіді. / І Савич. - К., 1990.
25. Салют, Перемога! Пісні та вірші для дітей. - К.: Муз. Україна, 1992.
26. Сом М. Хроніка воєнного дитинства. / М. Сом. - К.: Веселка, 2002.
27. Спогади Якова Харченка, переказані і прокоментовані Степаном Горошком. – Жашків: Видавець С.І.Горошко, 2008. - 107 с. + додат.
28. Федорова В.В. Дорога до безсмертя. Виховний захід на допомогу класним керівникам. До 65-річчя Великої Перемоги. / В. В. Федорова. - Журнал «Позакласний час».№3-4, 2005, ст.61-68.
29. Харчук Б. Материнська любов. / Б. Харчук. - К., 1994.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДО РОКОВИН ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Шевченків край... Земля Богдана і Тараса. Саме так в Україні називають сучасну Черкащину. Черкаську область утворено згідно з Указом Верховної Ради СРСР 7 січня 1954 року. До складу нової області ввійшло три міста обласного підпорядкування: Черкаси, Сміла, Умань і 30 районів Київської, Полтавської, Кіровоградської та Вінницької областей. Загальна площа області становить 21,1 тисячі квадратних кілометрів.

У січні 2015 року відзначалося 61 – річчя Черкаської області. У зв'язку з цим у загальноосвітніх навчальних закладах відбулися святкові заходи: зустрічі з видатними людьми краю, історичні вікторини, екскурсії заочні подорожі, читацькі конференції, літературні вітальні, книжкові виставки, тощо.

Пропонуємо список рекомендованої літератури:

1. Богун І., Людний Ф. Черкащина і період Великої Вітчизняної війни. 1941-1945. Збірник документів і матеріалів. / І. Богун, Ф. Людний. – Черкаси: Брама, 2000. – 207 с.
2. Гончаренко Л. Туристичні шляхи Черкащини. /Л. Гончаренко. – Черкаси: Інлес, 2000. – 84 с.
3. Духовна спадщина Черкаського краю. Хрестоматія з історії культури Черкащини. Підручник для загальноосвітніх шкіл. Кн.1 Черкаси: Сіяч.- 1997. – с.191; Кн.2.Черкаси: Сіяч. - 1997. – с.319; Кн.3. Черкаси: Брама. - ІСУЕП. 2000. – с.207.
4. Кілесо С.К. Архітектурні та мистецькі скарби Богданового краю. / С. К. Кілесо. – К.: Техніка, 2000. – 143
5. Литвин В. Любити і знати свій рідний край /В. Литвин. - Альманах. К., 2001.

- 6.** Литвин Ю. Черкащина уособлення традицій українського народу.
(В Черкасах відбулася наукова конференція, присвячена 61-річчю утворення Черкаської області).
- 7.** Мариновський Ю. Черкаська минувшина. Ю. Мариновський. - 2001. Документи і матеріали з історії Черкащини. Альманах. Черкаси: Відлуння-Плюс, 2001. – 215 с.
- 8.** Мельниченко В. Так починалась наша область./В. Мельниченко. - Історико-документальні нариси. «Черкаський край»,2003,7 лютого, ст.4-5.
- 9.** Наш рідний край. Хрестоматія з історії Черкащини. Ч.1.К.: Молодь,1993. – 367 с.; Ч.2, К.: Молодь, 1995. – 175 с.
- 10.** Невідома Черкащина (історичні сторінки «Нової доби») Альманах. Черкаси: Відлуння-Плюс, 2002. – 120 с.
- 11.** Нераденко Т.М. Визначні пам'ятки архітектури Черкащини. /Т. М. Нераденко. –Черкаси, 2002. - 44с. (Краєзнавча бібліотека №1).
- 12.** Пам'ятки Черкас. Краєзнавчий довідник. Черкаси : Сіяч, 1998. – 110 с.
- 13.** Поліщук В.Т., Поліщук М.П. Черкащина літературна. /В. Т. Поліщук, М. П. Поліщук. - Статті, біографічні матеріали. Черкаси: Брама, 2001. – 186с.
- 14.** Природа Черкащини. Стан, проблеми раціонального природокористування та охорони в контексті виживання. Миколаїв-Одеса: Сімао. ОКФА, 1996.- 396 с.
- 15.** Скрипнік А. У складі контингенту у кожного своя війна. / А. Скрипнік. - Черкаси, 2006. – 275 с.
- 16.** Стратегія економічного і соціального розвитку Черкаської області. «Сіяч». 2006. – 127с.

Торкаючись серцем подвигу

(Героїчними стежками подвигів героїв-золотонісців)

Усний журнал

Мета: Формувати патріотичні почуття, любов до рідного краю, відповідальність за його долю. Виховувати мужність, справедливість, відданість отчому краю.

Сторінка 1. На захист рідної землі.

Віроломний напад нацистської Німеччини та її союзників на нашу країну 22 червня 1941 року став початком священної війни нашого народу проти агресорів. Не чекаючи повісток, сотні краян з'явилися на призовні пункти райвійськкомату і добровольцями пішли на фронт. Серед перших добровольців – жителі міста Золотоноші Борис Ісакович Берштейн і Федір Васильович Талик, колгоспник із Вознесенського Микола Максимович Поляков, С.Я. Зубаньов із

Драбівець добровільно пішов на фронт разом із своїм сином Віталієм. Приніс заяву до військкомату з проханням направити на фронт і учень 8 класу Золотоніської середньої школи №5 Михайло Мониченко.

Сторінка 2. Все для фронту.

У Золотоноші та в селах району прокотилася хвиля патріотичних мітингів. Більше тисячі золотонісців зібралися на мітинг 22 червня у Літньому театрі міста і, засудивши фашистську агресію, поклялися все віддати в ім'я перемоги над ворогом.

З перших днів війни наші земляки взяли активну участь у будівництві оборонних споруд на Дніпрі, створенні Фонду оборони.

Через Золотоніщину проліг один із маршрутів евакуації населення, майна та устаткування із західних районів на схід. Уже 28 червня 1941 року Золотоніський райвиконком одержав розпорядження забезпечити безперебійну роботу залізниць., укомплектувати їх необхідними кадрами. Гасло «Усе для фронту» стало законом для жителів Золотоніщини. Самовіддано працювали залізничники, рух потягів відбувався за військовим графіком. Підприємства харчової промисловості міста відправляли свою продукцію прямо на фронт.

Особливе значення для фронту мало організоване на Золотоніському лікеро-горілчаному заводі виробництво протитанкових пляшок із запальовальною сумішшю. В умовах нестачі протитанкових гранат на початковому етапі війни золотоніська продукція стала зброєю для боротьби з фашистськими танками.

У приміщенні Золотоніської школи №4 розташувався евакогоспіталь 26-ї армії. Його очолив головний лікар Золотоніської лікарні С.Л. Малиновський. Уже наприкінці червня цей осередок милосердя прийняв перший ешелон із пораненими.

У липні 1941 року в Золотоноші розпочав свою діяльність винищувальний загін для боротьби із диверсантами та шпигунами, сприяння евакуації людей та майна. Золотоніські винищувачі захопили декілька шпигунів, які сигнальними ракетами спрямовували удари німецьких бомбардувальників по наших відступаючих частинах. Про це свідчить документ «Золотоніський винищувальний загін». У липні 1943 року в Золотоноші було створено винищувальний батальйон для боротьби з диверсантами і шпигунами та допомоги в евакуації людей і майна.

Золотоніський військовий госпіталь №1758 приймав поранених, багато було льотчиків.

Мирне населення, що брало участь у ритті окопів, піддавалося масовим бомбардуванням.

Сотні полушубків і валянків, тисячі одиниць теплих речей були надіслані із Золотоніського району на фронт.

Відступаючи з Черкас, наші війська зірвали залізничний, дерев'яний та понтонний мости на Дніпрі. Навіть одержавши підкріплення, наші війська не зуміли виконати поставленого завдання і згодом змушені були відступити. Більше тижня полк відбивав атаки ворога, весь час міняючи позиції. Але становище військ Південно-Західного фронту катастрофічно погіршувалось. Наші війська з боями відходили на схід, залишаючи і Золотоніщину. 19 вересня ворог вдерся в Золотоношу.

Сторінка 3. Над краєм нависла темна ніч окупації.

19 вересня 1941 року – п'ятниця. Жахи фашистського «нового порядку» сповна відчули на собі і жителі Золотоніщини. Темна ніч окупації опустилася над краєм у вересні 1941 року і тривала понад 2 роки. Управління районом було підпорядковане далекосяжним планам пограбування, фізичного знищення і

морального приниження жителів краю. Золотоноша стала центром так званої Золотоніської округи, у склад якої входило декілька районів, що в свою чергу поділялося на старостати.

На окупованій території безчинствували військові комендатури, що спиралися на потужний репресивний апарат: окупаційні війська, гестапо, зондеркоманди, допоміжну поліцію. Уже на третій день окупації Золотоноші фашисти заарештували 300 чоловік. Спочатку їх замкнули у приміщенні бурякопункту, а потім повели на розстріл.

Сторінка 4. Таке не забувається.

На третій день окупації в місті Золотоноші німецькими військами за наказом німецького командування в особі капітана Грейшінга було заарештовано й розстріляно 300 чоловік... На базарній площі в центрі міста була споруджена шибениця, і окупанти мало не щодня страчували через повішування десятки приречених.

22 листопада 1941 року німецький каральний загін гітлерівців організував звірячу розправу над єврейським населенням. Всі речі, гроші, цінності, кращу одягу гестапівці відібрали у своїх жертв. Приречених на смерть погнали на Струнківку і тут на відстані 3-х кілометрів від міста в глибокім яру було розстріляно понад 3500 чоловік населення, серед яких були старі жінки, діти. Німецькі недолюдки всякими засобами глумили над населенням, виривали немовлят з рук матерів, живими кидали в яму, травили собаками-вівчарками, били палицями.

Крики, стогін приреченого на смерть населення були чути на декілька сот метрів і розривали серця мешканців міста.

Людей, мов худобу, гоном гнали із сіл до Золотоноші і там розстрілювали. У Золотоноші був створений концентраційний табір, куди окупанти кинули

військовополонених, активістів. З 25 по 30 липня 1942 року у місті фашисти знищили понад 7 тисяч військовополонених та мирних громадян. А у березні 1943 року фашистські кати стратили 63 підопічних Бакаївського будинку для людей похилого віку. Багатьох старих у могили кинули живими. Про факт розстрілу старих інвалідів розповіла мешканка м.Золотоноші Сергієчко К.А.:

«Я особисто бачила, як в березні 1943 року привезли у військове містечко три автомашини німецьких людей».

Нацистський «новий порядок» був режимом геноциду українського народу, приниженням його національної гідності, грабежу і насильства. Та окупантам не вдалося зламати волі наших краян.

Сторінка 5. Месники золотоніського краю.

Уже з перших днів війни у районі почалось формування підпільної мережі. Планувалось створення партизанських загонів. Для них готувалися таємні склади зброї, теплого одягу, провіанту. У серпні-вересні 1941 року були сформовані 4 партизанські загони: Деньгівський (командир – Влас Гук), Дмитрівський (Макар Лелека), Коробівський (Петро Строкань), Чапаєвський (Дмитро Воскобойник). Партизани не мали ніякого досвіду боротьби в тилу ворога, що стало основною причиною прикрих поразок і великих трагедій на початковому етапі боротьби. З допомогою зрадників фашисти встановили списки складів загонів і майже всіх партизанів було схоплено і розстріляно.

Ще до окупації в Гельмязові був сформований партизанський загін в складі 90 чоловік. Виходячи із оточення, до загону потрапив відомий російський письменник Аркадій Гайдар. У загоні він служив рядовим кулеметником і поліг у бою біля Ліплявого 26 жовтня 1941 року, прикриваючи відхід своїх побратимів.

Партизани Горєлова висадили в повітря міст через Дніпро, розгромили німецькі комендатури в Богданах, Ліпльовому, Прохорівці та Озериці, знищили 2 автомашини із ворожими солдатами, розповсюджували серед населення зведення Радінформбюро, перешкоджали окупантам грабувати край.

Але в листопаді 1941 року гелімязівський загін було розгромлено, а командира – розстріляно.

Наприкінці 1941 року підпільники Золотоніщини поширили перші антифашистські листівки.

На початку 1942 року патріоти Золотоніщини почали створювати перші підпільні групи, кількість чоловік в них зросла до 378 осіб. Підпільники мали 2 радіоприймачі, зброю.

Золотоніське підпілля відкрило свій бойовий рахунок. За цегельнею було підбито і звалено у провалля німецьку автомашину, на залізниці розібрано колію перед відправкою бранців у Німеччину.

Натрапивши на слід організації, фашисти провели масові арешти і розстріляли підпільників Г.Ніколаєва, І. Коломійця. У список смертників потрапило 75 чоловік.

Уцілілі від розправ підпільники пішли в ліси, де створили партизанський загін в лютому 1943 року на чолі з командиром М.І.Савраном.

Золотоніський партизанський загін розгорнув бойові операції в районах Ягодина, Золотоноші, Драбова, Ліпльового. Вони нищили живу силу, техніку, руйнували шляхи сполучення, вибили фашистів з Драбова і Каневщини, врятували від знищення 1500 центнерів зерна. Командуючий корпусом генерал-полковник В.Г.Обухов оголосив М.І.Саврану та його бійцям подяку за мужність під час визволення райцентру.

З лютого по вересень 1943 року бійцями Золотоніського партизанського загону знищено 500 фашистів, 13 ворожих автомашин, 2 паровози, 8 вагонів, 3 міномети, 6 ручних кулеметів, висаджено в повітря 2 залізничних мости.

Сторінка 6. Перемога.

У визволенні нашого краю взяли участь війська 3-го гвардійського сталінградського механізованого корпусу, 23-ї і 218-ї стрілецьких дивізій, 138 стрілецької дивізії резерву Ставки ВГК, 662-й бомбардувальний авіапункт та ін..

Вранці 22 вересня 1943 року частини 3 гвардійського Сталінградського мехкорпусу повели наступ у напрямі міста Золотоноші. На правому фланзі вздовж невеличкої річечки Золотоноші здійснювала наступальний марш механізована бригада полковника М.І.Радіонова.

В центрі бойового порядку корпусу вздовж залізничного полотна Пирятин-Золотоноша рухались гвардійці полковника Д.М.Белого, а на лівому фланзі просуvalась мехбригада П.І.Горячева.

Сьома і восьма мехбригади мали завдання увірватися в Золотоношу і визволити місто від німецько-фашистських загарбників, а 9 гвардійська мехбригада мала оволодіти великим опорним пунктом Вознесенським і

захопити переправу через ріку в районі Черкас. О 7 годині ранку частина восьмої мехбригади уже зав'язали вуличні бої в м.Золотоноші. Вслід за ними туди увірвався посилений загін сьомої бригади під командуванням майора Митенкова, а потім підрозділи дев'ятої бригади.

22 вересня о 10 годині 30 хвилин бригади мехкорпусу у взаємодії з частинами 218 стрілецької дивізії повністю оволоділи містом і залізничною станцією Золотоноша, знищивши при цьому 70 солдатів і офіцерів та захопивши великі трофеї.

Бої за місто на цьому, однак, не закінчилися. Зібравши свої розбиті і розрізнені частини, німецько-фашистські війська кинулися у шалену контратаку, прагнучи з'єднатися зі своєю групою, що відходила із району Вознесенського і частинами, які знаходилися на північний схід від м.Золотоноші. В результаті жорстокого бою противнику вдалося прорватися і з'єднатися із своїм вознесенським угрупованням.

Створилася складна і напружена обстановка. Гвардійці дев'ятої мехбригади були відрізані від штабу корпусу і своїх танкових частин. Однак німці боялися самі бути оточеними радянськими військами і тому робили відчайдушні спроби пробитися через Золотоношу на південний схід. Знову з'явилися вуличні бої, що тривали близько 4 годин. Гвардійці-артилеристи підпускали ворога на відстань до 100 метрів і стріляли прямою наводкою. Загін з другим мотострілецьким батальйоном рішучим ударом завершив вуличний бій. До вечора місто знову було очищене від німецьких загарбників.

О 19.00 в Золотоношу увійшли передові підрозділи дев'ятої гвардійської мехбригади... Вони разом з нашими бійцями взяли участь у відсічі контратак противника. Рушнично-кулеметна стрільба довго не припинялася. Вона спалахувала то в одному, то в іншому місці, а часом переходила у суцільний гул.

«Від радянського інформбюро...» 22 вересня:...На Київському напрямі наші війська продовжуючи розвивати успішний наступ, просунулися вперед на 15-20 км і оволоділи містами: Остер, Переяслав, Золотоноша, а також зайняли 180 населених пунктів, серед них районний центр Полтавської області Драбів... і великі населені пункти Великий Хутір, Вознесенське.

...Частина Н-ського гвардійського з'єднання в результаті жорстокого бою зайняли місто і залізничний вузол Золотоношу. Захоплено великі трофеї, в числі яких десятки гармат, великі склади бойових припасів і військового майна. Взято значну кількість полонених.

23 вересня:...На Київському напрямі наші війська продовжили успішний наступ, і просунувшись від 10 до 11 км., зайняли більше 200 населених пунктів, у тому числі й центр Полтавської області Гельмязів, великі населені пункти Піщану...

25 вересня:...Наші війська просунулися вперед від 10 до 20 км. І зайняли більше 50 населених пунктів, у тому числі...Дмитрівку, Кропивну.

28 вересня:...Наші війська...зайняли на лівому березі річки Дніпра великі населені пункти: Бубнівську Слобідку, Домантів, Коробівку, Красне.

Висновок. Все менше свідків живої пам'яті – учасників Великої Вітчизняної війни. Для нас, нащадків, залишаються свідчення в книгах, фільмах, документах, у граніті, пам'ятниках.

9 травня ми родиною покладаємо квіти до братської могили на пагорбі Слави в Києві, вшановуючи пам'ять невідомих бійців тієї страшної війни. Я вірю, я знаю, що так роблять діти, онуки і правнуки полеглих. Квіти біля пам'ятників, біля Вічного вогню, на братських могилах – пам'ять і шана героям.

Хай не згасне пам'ять про героїв. Хай буде вона вічно живою!

Народ пам'ятає, народ не забуде

Урок пам'яті

«...Скільки книг про нас напишуть і скільки пісень про нас заспівають – лицарів, які врятували від ганьби і загибелі не тільки свою Батьківщину, а й усе людство».

О. Довженко

Мета. Розширити знання учнів про Велику Вітчизняну війну. Формувати патріотичні почуття: любов до рідного краю; виховувати почуття патріотизму, шани і поваги до ветеранів Великої Вітчизняної війни.

Обладнання. Виставка книг, малюнки, дитячі вироби, книжкова виставка на тему «Подвиг народу (1941 – 1945 р.р.)»

Бібліотекар. Минають роки, відлітають у вічність. Але є дати, невіддільні

рокам. Щороку в травні ми відзначаємо День Перемоги. Виповнилось вже 70 років з часу розгрому німецько-фашистських загарбників. Дорогою ціною

заплатив український народ за участь у найстрашнішій за всю світову історію війни 1941 – 1945 р.р. Розкриваються все нові й нові сторінки Великої Вітчизняної війни. За цим страшним словом війна – руїни і згарища, зриті бомбами сади і лани, сльози дітей і матерів. Це двадцять мільйонів життів, відданих у кровопролитній битві з ворогом. Україна втратила кожного свого шостого жителя. Не щезне з пам'яті людської, не йде в забуття великий подвиг нашого народу – його битва, його перемога над фашизмом. Хіба можна забути тих, хто поліг у боях, хто віддав своє життя для щастя інших. Я хочу щоб кожен з вас поставив себе на місце тих хоробрих наших земляків, які ціною свого життя захистили Батьківщину, і щоб кожен з вас дав собі відповідь на питання : чи зміг би я?

1 – й учень Ніхто не забутий, на попіл ніхто не згорів...

Солдатські портрети на вишитих крилах пливуть.

І доки є пам'ять в людей і живуть матері,

Доти й сини, що спіткнулись об кулі й живуть.

Вони не повернулися з війни,

Мені привиділось, немов солдати,

Які не повернулися з боїв,

Не полягли, а залишилися жити,

Перетворившись в білих журавлів.

Стоять, замислившись, тополі,

Бійців нагадують мені –

Отих, полеглих в травах, в полі,

В кривавих січах на війні
Не тільки зграйно журавлями
В небесній синяві летять –
Вони в гаях, поміж полями,
В степах тополями стоять.
Торкнутись селяться зеніту.
Немов з легенди, мов живі,
Вони, здається, всього світу,
Усього людства вартові.
Їх прийняла війна, лишивши списки,
Загиблих в праведнім бою,
Застиглі в тузіobelіски,
В гранітнім кам'янім строю.
Їх імена на мрамурі куто,
На граніті і на металі,
Щоб кожен їх знав;
«Ніхто не забутий,
Ніщо не забуде!»
І безвісті ніхто не пропав.

Бібліотекар. Люди старшого покоління пам'ятають: травень того незабутнього 45-го був напрочуд теплим і сонячним. Ніби сама природа своїм таємним єством відчувала радість довгожданого визволення, що прийшло на нашу землю.

Багато горя зазнала наша наша Україна, міста і села нашої області. Поряд з українцями ворога завзято громили воїни різних національностей.

1418 днів і ночей йшли солдати вогненними дорогами війни. Дорогою ціною дісталась перемога. Ще й досі не висохли сльози на очах мільйонів матерів, вдів і сиріт, яким завдала непоправного горя жахлива війна.

2-й учень. В надвечір'ї стоїш коло хати, впалі щоки і очі сумні,

Ще й досі чекаєш солдата,

Що поліг, як герой на війні.

І хустина із темного ситцю,

І в руках вже зів'ялі квітки.

Йдем могилам солдатським

вклонитись

І сльози зронити гіркі.

Неутішне твоє давнє горе,

І від нього зігнувся твій стан.

Мати, мати, мов осінь сувора,

А волосся, як сивий туман.

Бібліотекар. Поряд з дорослими відважно боролися й діти. У пам'яті фронтовиків збереглися теплі спогади про вихованців полків, маленьких солдатів. Не довчилися, не долюбили, не дожили... Вони були такі ж як ви, злітали мріями в майбутнє... Та їх мрії не збулися. Вони стали героями, і слід їхнього життя пломеніє через роки й століття.

З іменами юних героїв летіли літаки, танкові армади посилали смертоносний свинець ворогу, флот і піхота змītала фашистську нечисть не тільки зі своєї землі, ворог був розбитий остаточно в його ж логові. Юні герої завжди будуть молодими, їхній вік обірвався як пісня.

3-й учень. Схилилось зажурене жито,

Тамуючи біль в колосках.

І тануло-тануло літо

У батьківських добрих очах.

Осколком останнім атака

Під серцем йому запекла,

Не скоро по нїм будуть плакати

В хатині, що скраю села.

По синій зимовій пороші,

Крізь плетиво стомлених днів

Ще будуть стрічати листоношу,

Чекатимуть звісток з фронтів.

Бо мати не вірила смерті,

Зімкнувши уперто уста...

Листи пожовтіли в конвертах,

На скронях біліють літа...

Бібліотекар. Чи є містечко у Європі, де б не було безіменної могили – могили невідомого солдата. Його ім'я загубилось на фронтових шляхах Великої Вітчизняної війни і біографія – єдине слово – солдат.

4-й учень. Ми чуємо це щоденно

Та вдумаймось в тишу утрат

Чому висота безіменна?

Чому невідомий солдат?

І хай як далеко від дому

Бійця не сховала зима,

Солдатів нема невідомих-

Батьків невідомих нема!

У далях вишневих зелених

Іде ним народжений син,

Немає висот безіменних –

Немає без імен Батьківщини!

Бібліотекар. Тоді, 22 червня 1941 року, на захист Батьківщини піднялися всі: старі й молоді, чоловіки і жінки, діти... Скільки людських життів загубила ця війна, скільки крові пролилося на наших хліборобських землях, скільки

залишилося калік, скільки пропало безвісти. А скільки діточок, таких як ви, менших, старших залишилось сиротами, без батьківської любові й маминої ласки. Їхні батьки віддали своє життя за наше мирне сьогодні, за яскраве сонечко, за блакитне небо, за волошкове поле, колосисту ниву, за лагідну мамину колискову. Тож

5-й учень. У день голубого квітучого маю

До тебе, людино, звертаюсь, волаю.

Залиш на хвилину щоденні турботи,

З собою побудь у глибокій скорботі.

Згадай чоловіка, товариша, брата,

Дружину, сестру чи посивілу матір.

Усіх, хто кував перемогу й загинув

За тебе, за мене, за всю Батьківщину.

ХВИЛИНА СКОРБОТИ Й МОВЧАННЯ.

Бібліотекар. Ми йдемо до могильних плит батьків, щоб віддати данину вдячності, любові, проголошуємо клятву вірності, вклоняємося низько подвигу старшого покоління.

6-й учень. Вічна слава солдату-герою

І солдатів без нагород –

Хто загинув хоробро між бою,

Захищаючи рідний народ.

Вічна слава бійцю рядовому,

Як і маршалу слава оця,
Хто поліг біля отчого дому
Смертю мужності, смертю бійця.
Скільки їх полягло серед бою!
І однаково боляче нам,
Бо в бійців рядових і героїв
Смерть оцінено рівно – життя!

Бібліотекар. Ветерани – люди літні і шановані. З онуками, а дехто вже й з правнуками. А тоді вони були зовсім юними. Що залишила їм на згадку війна, крім страждань? Спогади. Ветерани відстояли право на життя не лише свого покоління, а й тих, хто мав прийти згодом – синів, онуків, правнуків.

7-й учень Ветерани!

Скільки горя впало на ваше покоління!
Жоден втратити бойових товаришів не хотів,
Кожен день, - уявити страшно,
Тисяча чотирьох вісімнадцять героїчних днів.
Ветеране!...лелеко мій сивий з небес фронтів!...
Хай із неба – кривавого вирію – ти не вернувся,
Все ж щороку з весни зустрічаєш у небі «своїх»,
Все ще біль твоїх ран у народній душі не забувся.

Все ж доскіпує внук – в нього ж очі твої! – «Розкажи!»

Просить татка про твій лебединий політ розказати:

Він тоді босоніж по траві молодій пробіжить

З кулеметом-дрючком, уявляючи себе солдатом.

А кричатиме: «Гітлер – капут!», і заляже в кущах...

А твої пильні очі за ним крізь роки будуть стежити...

І бажатимуть миру хлопчині стрічки в орденах;

Всім бажатимуть неба безхмарного. Всім. Як належить!

В небі високо птахи свій спів розливають ясний, -

Це твоїй кожній рані присвячений він до краплини.

Нині – свято весни, свіже зело і ріки ясні, -

То твій подвиг святкує й повік пам'ята Україна!

Бібліотекар біля книжкової виставки робить огляд літератури по темі.

Ми сьогодні доторкнулися до хвилюючих сторінок нашого героїчного минулого, але як багато ще можна дізнатися, прочитавши книги, які ви бачите на виставці. Виберіть собі одну з них, поділіться своїми враженнями з товаришами. Пам'ять про ту війну ще жива, вона переходить із покоління в покоління, живе в монументах, книжках, кінофільмах, фотографіях.

Без миру немає дитинства, немає майбутнього. За щастя дітей, за мирне небо, за цвіт землі борються чесні люди планети. Всім нам потрібні пісні й квіти, щоб на нашій землі жили прекрасні діти, щоб до густих садів і білих хат

поверталися лелеки, адже з їх появою у людей завжди з'являться спокій і радість.

8-й учень Ми пам'ятаємо всіх,

Хто віддав життя за те,

Щоб не було війни нової,

Щоб сонце сяяло золоте.

Щоб не окоп чорнів на ниві –

Хліба цвіли, мов килими,

І щоб веселі і щасливі

До школи всі ходили ми.

Ми хочем без воєн жити.

Хай буде мир на всій землі.

За мир, щоб сміятись!

За мир, щоб трудитись!

За мир, щоб троянди цвіли,

Щоб жито буяло і діти росли!

Бібліотекар. Україна і сьогодні виступає за мир. Наша країна оголосила себе без'ядерною державою .

Ми – українці і повинні постійно виховувати в собі почуття гордості за свою країну, бути її патріотами.

Підсумок. Сподіваюсь, що з нашої розмови ви зрозуміли:

війна – це страждання, горе, втрати, сльози; це безіменні герої, невідомі могили. Ми повинні про це знати, щоб ніколи-ніколи більше не було війни.

Ми повинні пам'ятати :

Всі на світі чесні люди,

І дорослі, і малі,

Хочуть миру скрізь і всюди,

Хочуть миру на землі.

Сповідь старого солдата

(Читацька конференція)

Мета. Ознайомити учнів з творчим воєнним шляхом журналіста, нашого земляка Д. Х. Круця. Формувати в учнів патріотичні почуття: любов до рідного краю. Виховувати мужність, справедливість.

Обладнання: портрет письменника, українські рушники, фотографії, книжкова виставка творів земляків.

В нас клятва єдина і воля єдина,

Єдиний в нас клич і порив:

Ніколи, ніколи не буде Україна

Рабою фашистських катів!

М. Бажан

Бібліотекар. Вглиб історії відходять грізні роки Великої Вітчизняної війни. Та час не владний стерти їх з пам'яті народної. Нетлінними сторінками вписані у звитяжний літопис богатирські подвиги вірних синів і дочок України. Герої стали невід'ємною часткою душі й свідомості народу. Люди схиляють голови на знак Вічної пам'яті про тих, хто загинув у праведному бою за честь і свободу рідної Батьківщини. Не перелічити свідчення вічної слави загиблих.

Дорогі діти! Сьогодні ми проведемо подорож у ту сторінку історії, яка кров'ю пламеніє і через 70 років. Письменники, поети, композитори, артисти,

художники, працівники кіно, журналісти своїми творами виховували полум'яний патріотизм і мужність українського народу.

Війна сьогодні – вже неблизька історія. А для молодих – майже легенда, відома з книг і фільмів, розповідей старших.

Сьогодні, діти, ви познайомитеся з книгою Д. Х. Круця «Відгомін. Сповідь старого солдата.» Це своєрідний подвиг реквієм народному подвигу. Видання є виявом нашої найглибшої шани й любові до воїнів, які ціною власного життя відстояли свободу й незалежність Вітчизни.

Саме про них, живих і мертвих, поіменно відомих і безіменних, тих, хто став на герць із сильним і підступним ворогом, який зазіхнув на найдорожче – людську гідність, волю і честь – розповідь у книзі «Відгомін».

Автор ....Влітку сорок третього року мене і п'ятьох моїх ровесників, хлопчиків-підлітків, вивезли з рідного села до Німеччини, на східно-прусську землю, саме в цей горезвісний Шлюппінен, що називався тоді Ебенроде. Тут нас зробили «остарбайтерами» і продали з біржі праці місцевим фермерам.

Я особисто потрапив на хутір Франца Гоппе – старого худого паралітика, злого, немов скажена собака. Праця була мені, хлопчині, непосильною і незвичною. А він щодня «повчав» палицею, бив. Якось саме в моїх руках були гострі вила, я замахнувся ними і приставив їх цьому дідові до живота: прохромлю – і все! Кінець мучителю і моїм стражданням! Цей вчинок заслуговував концтабору.

Але за щасливим збігом обставин, обійшлося. Якраз заїхав додому син господаря Отто. Він відшмагав мене до безтями кінними нашійниками. А через кілька днів я вже був власністю фрау Бубат. Ця молода вдовиця володіла невеликим мальовничим хутором, їй потрібні були міцні чоловічі руки, аби обробляти землю, доглядати за кіньми. Домашні справи поклалися на

білоруську дівчину Марисю, теж придбану на невільницькому ринку. Але вона скалічила руку в січкарні і не могла як слід працювати. Дівчина зраділа моїй появі і вразила новою: «А тут у нас, в сусідах на хуторі райнек, теж працює українець. Чорнявенький такий, Василем звати».

Вона приходила до мене

Та, що поєднала дзвіниці нитками

Од вікна до вікна гірлянди

І золоті ланцюжки від зорі до зорі

І подругу свою приводила

І сказала: познайомтесь

Це наша.

Була в білому подруга

Гарненька дівчинка з балетної студії.

Почервоніла

Весь світ перетягнутий

Тонесенькими павутинками з тонкими дзвіночками

І дівчина раділа і сміялась –

Як це божевільно гарно –

Дзвіночки дзвонять.

І призналася дівчина

Що вона любить поетів.

Марися повела мене на побачення з Василем на хутір Біхбоймера. Справді, це був він, Василь Ліщук, мій однокласник, щирий і вірний товариш. Ми міцно обнялися і ніби заціпилися. Дихання перехопило від душевного болю. Марися стояла поруч і витирала сльози. Низенька, щупленька, беззахисна, як і ми, хлопці, її однокласниці. Вона теж не знаходила слів, мовчала. А що скажеш? Відірвані від своїх, гнані раби, ми надривалися від непосильної праці. А чи вийдемо звідси живими?

Одного разу фрау Бубат звеліла взяти з собою мою убогу торбину, сідати на воза. Поки вона лаштувала собі сидіння, підійшла Марися і непомітно поклала мені в кишеню маленького бутерброда. Рушили коні. Востаннє оглянувся на хутір, де все ще стояла самотня постать Марисі...

Учень 1. Ебенроде – містечко невелике, типове, пруське, з вузькими вулицями, майданом, кірхою. Концтабір – кілька рядів колючого дроту під напругою, безперервний гавкіт вівчарок. Похмуро виднілися люди-скелети, сновигали наглядачі. І кілька довгих велетенських могил-кагатів, де покоїлися останки в'язнів. Ними були військовополонені, які потрапили сюди з Прибалтики у сорок першому.

Автор. Кожного разу, коли підходив до цього земного пекла, немов дерев'янів. Кусав пальці рук від безсилля і розпачу: чим міг зарадити оцим мученикам? Нічим! Хіба що своїми душевними стражданнями.

І ось жахливе повідомлення: коли Ебенроде захопили наші війська, нацистський табір успадкували радянські енкаведисти з усіма його пекельними засобами. Тільки в ньому утримувалися не якісь там фашистські військові злочинці, а, страшно подумати, дівчата, яких важка доля загнала до Німеччини. Енкаведистські людоджери і їх проводирі наскільки оскражені, що посягнули на святе святих – родоначальниць, отих мадонн, яким належало народжувати дітей по війні, берегинь сімейного вогнища. Зібравши їх в оцей табір, нібито

для повернення на батьківщину, вони глумилися над цими мученицями, потім розстрілювали, скидали в так звані сестринські могили. А братські були поряд – але то робота фашистів, а це вже – «своїх».

Учень 2. Їх лежало 10 тисяч роздітих –

без голів обідраних –

вони теж були материні діти

і волосся тремтіло на вітрі.

Без шкури й напівзасипані

вони приєднують живих і мертвих

це ж трупи кров'ю зліплені

і я не боюся вмерти.

П'ятдесят один рік тримався в цілковитій таємниці цей нелюдський злочин. Загублено десять тисяч юних життів, отих чарівних лілей. А дівчат, донечок своїх, чекали матері, батьки. Так і пішли безвісти пропалими...

Днесь в одній із сестринських могил покояться останки Марисі, лебідки з підбитим крилом. І восени, коли птахи відлітають до вирію, котрась безсило відстає від гурту, мені так і хочеться крикнути у піднебесся, туди, де витає її чиста непорочна душа: «Марисю!...»

Я завше думаю про неї

Про очі білої лілеї

Про образ ніжний край вікна

Чому всміхалася вона?

Мої думки такі смутні

Такі неясні мов у сні

Мов крізь серпанок її бачу

Дивлюсь на неї тихо плачу.

Я більш не буду тебе звать

Не буду в грудях струни рвать

І ти розтанеш край вікна

Ясна зваблива чарівна.

Я погашу свої думки

Із серця викину квітки

Останні сльози я проллю

І слово зірветься «Люблю!».

Учень 3. У парку «Пам'ять», що по вулиці Потебні в Луцьку, за короткий час виріс високий пагорб, на маківці якого маленька каплиця з хрестом. На меморіальній плиті напис: «Світлій пам'яті 10 тисяч полонянок української, польської, білоруської національностей концтабору м. Шлюппінен (нині Калінінградської області), розстріляних у квітні 1945 року комуномосковськими катами 3-го Білоруського фронту. Національно-демократичні сили Волині».

Про минулу трагедію написав і видав невеличку книжку житель Луцька Олексій Добко. А потім за його проектом був поставлений цей своєрідний і вражаючий пам'ятник.

Священнослужителі відправили панахиду по невинно вбитих. На мітингу-реквієм виступили представники політичних партій, громадських організацій, хор «Посвіт». Виступаючі говорили: «Минуле попереджає – будьте пильні!»

Учень 4. У кінці сорок четвертого року Митя разом зі своїм російським тезкою і однолітком Дмитром Губановим тікають до Польщі, що була поруч, щоб вступити до Червоної Армії, котра наближалася. Батракують до січня, поки підійшли наші. Був початок Вісло-Одерської бойової операції. Польовий військкомат міста Рембертова збирав усе, що потрапляло під руки, в тому числі і таких хлопців, як Митя. Запрігши конячину в санки, поїхали зі згаданим однолітком Губановим на збірний пункт. Прихопили собі в торбу сяких-таких харчів. Але ж на першому перехресті п'яний офіцер і сержант реквізували у них для фронту не тільки транспорт, а їжу в торбі. Стали просити повернути їм харчі – у відповідь почули: «Вон! На немцев работали! Изменники!» Офіцер став розстібати кобуру пістолета. Хлопці кинулися тікати в поле, в хуртовину. Може це тільки і врятувало від наглої смерті. Блукаючи полем натрапили на гурт розстріляних. Місцевий поляк пояснив: «Вони йшли ледве живі, виснажені. Під'їхав танк. З нього скочив один, мабуть старший. Запитав: «Хто будете?» - «Росіяни», - відповіли. «У Росії таких немає», - сказав і подав команду стріляти... Тепер вони лежать покотом, запорошені колючою сніговицею, задубілі. Росіяни і українці, уродженці Кавказу і Середньої Азії. Літні й зовсім молоді, замучені голодом, знущанням – скелети в лахмітті. Скінчився їхній скорботний путь. Прагнули волі – отримали кулі. Без цвинтаря і хреста.»

На чималій ділянці дороги бачили сліди великого погрому: «Наші танки, прорвавшись до ворожого тилу, прасували її, коли по ній проїжджала валка німецьких біженців. Могутні бойові машини потрошили вози з людьми і кіньми, речами, поскидали їх на узбіччя. І ось лежать вони побиті, мерзлі трупи, припорошені снігом, пухом перин. Запамяталося: до підбитої санітарної

машини прихилилася мертва жінка-лікар з розпущеним волоссям і ніби оглядає своїх одноплеменців, старих і малолітніх, які лежали навколо у жахливих позах, ніби осмислює трагедію свою і народну».

Учень 5. Двадцять чотири дні йшли солдати до лінії фронту. І таки дійшли. Дмитро Харитонович Круць після цього форсованого переходу брав участь спочатку у Вісло-Одерській операції. Був звичайним сапером, а, може, й незвичайним, бо числився бійцем 67-го окремого саперного загону, сформованого з москвичів у розпал Курсько-Орловської битви. У жорстоких боях цей загін на полях Білорусії в операції «Багратіон» зазнав тяжких втрат і поповнився під кінець сорок четвертого біля Варшави білорусами й воронежцями. Саме тут прилучився він, пройшовши курс мінера. Ходив на знешкодження мінних загород, щоб дати хід піхоті, танкам. А пізніше в Берлінській операції у складі Першого Білоруського фронту. Розповів у книзі про такі бачені і пережиті ним жахи, що рука не піднімається про них писати, але треба, щоб знали про це нащадки.

Автор. Кілька прикладів: «Дався нам цей Одер – широка й повноводна польсько-німецька ріка, що так розлилася березневої пори. На лівому березі наша гвардійська піхота захопила плацдарм, такий собі «п'ятачок» півкілометра глибиною, кілометр довжиною. За цією лінією пролягав відрізок залізниці. На ній раптово з'явився німецький бронепоїзд з дюжиною гармат. Вони били прямою наводкою по плацдарму і по річці, що були в гармашів немов на долоні. Шквал вогню змітав усе. Вдень ми не могли й голови підняти. Вночі на «своєму» правому березі будували естакаду для понтонного мосту... Сліпучі й оглушливі вибухи збили мене з ніг, коли на березі «залигував» чергового прогона. Навкруги кричали, стогнали, бігли до окопів. Розпочався артналіт. Ця страшна веремія загнала мене до будинку. Сюди заносили поранених... Налітають бомбардувальники, вішають «ліхтарі», скидають фугаси. Утворилося суцільне пекло. Батальйону як не було! Солдатів

розкидано, розірвано, їх поховали в одній братській могилі. Мало не плачемо: а де ж наша артилерія, авіація – чому не підтримують? Над головами посвистують одинокі снаряди, що летять за Одер, але хіба то вогонь! Правда, вище по річці наші війська штурмують Кюстрін. Може, там зосереджено сили?»

А це вже по дорозі на Берлін: «На світанку буквально за нашими спинами з'явилися самохідні гармати і зайняли вогневі позиції. Й знову авіація над нами і повітряний бій, і стрільба зеніток. Командир екіпажу однієї самохідки, молоденький лейтенант, приклав бінокль до очей, враз похилився, впав – «сліпий» осколок влучив йому в скроню. До командира підбігли його друзі-гармаші, підняли на руки мертве тіло і голосно по-чоловічому заголосили:»Що ж матері твоїй напишемо?» Це мене приголомшило: щоб отакі бувалі воїни плакали? Я сказав їм про це і почув страшну правду. Він був наймолодший, п'ятий син у матері-сибірчачки. У листах до екіпажу вона просила за свого сина Миколу, аби вберегти його від кулі, адже це її остання надія. Не вийшло...».

А це кілька випадків, що трапилися в самому Берліні: «Якось зупинилися пообідати поміж кількох уцілілих будинків. Як тільки щільно обступили. Насправді він жив підвальним поверхом польову кухню, відразу зчинився ворожий артналіт. З десяток солдатів упало вбитими й пораненими. Невеликий осколок ковзнув по прикладу мого автомата і вп'явся в м'якоть тіла вище згину лівої руки. Добре, хоч вени не зачепив. Я згарячу вичавив його. Микола Хіміонов наклав пов'язку... Заховалися в підвалі... Через деякий час вийшли дообідати – артналіт повторився. У підвалі сусіднього будинку, що належав гестапо, виявили радиста-корегувальника. Тут його й порішили. Дорого ми заплатили за отой злощасний обід!»

Учень 5. Поруйнований Берлін видався безлюдним. Насправді він жив підвальним поверхом, де переховувалися тисячі його мешканців. Ми прочісували й перевіряли ці підвали на міни, налаштовуючись на щохвилину смерть. Якось у темряві я наступив на сплячого «фріца». Поряд ішов комсорг Скап'юк, посвічував ліхтариком. Довготелесий німець раптом скочив і міцно стиснув мені шию руками. Задушив би, аби не друг. Скап'юк всадив йому кулю з пістолета.

І ось 9 травня. Перемога! Перемога!
Радості немає меж.

Вранці 2 травня раптом стих гуркіт бою. Невже перемога? Раптом на площі заговорив гучномовець автофургону, оголосив, що німецько-берлінське військо здалося. Радості скільки! Здолали фашиста, залишилися живі.

До пізньої осені був у Берліні. Потім їх перекинули у підмосковне Костіно. Там він ніс конвойну службу при двох таборах для німецьких військовополонених. Там у одному з котеджів проживав високий і худорлявий полонений генерал-фельдмаршал Фрідріх Паулюс.

Шість років служив у Радянській армії. Нагороджений орденами Великої Вітчизняної війни другого ступеня «За мужність», 13 медалями, інвалід війни.

Після демобілізації був Київський державний університет імені Т.Г.Шевченка, а потім сорок років у пресі, 26 з яких власкором обласної газети «Черкаська правда», нині «Черкаський край». Доля судила йому безмежне і

бурхливе море журналістики. Нагороджений двома медалями «За трудову відзнаку», почесним дипломом Спілки журналістів України, лауреат журналістської премії імені Аркадія Гайдара.

Учень 6. Дмитро Харитонович є автором багатьох публікацій, удостоєних високих відзнак. Його кореспондентське перо було завжди гострим, бо умів Дмитро Харитонович вчасно і вдумливо підгострювати його, тому воно ніколи не було тупим.

Журналіст за покликанням, великий життєлюб, закоханий у свою професію продовжував працювати й після оформлення на пенсію у районній газеті «Вісник Золотоніщини».

Скільки безневинних людей зазнали нечуваних тортур, знущань та принижень в численних концтаборах, тюрмах, на примусових роботах та пересильних пунктах!

Пам'ять про ці жертви, про ратний і трудовий подвиг народу зобов'язує всіх нас, нині сущих, проїнятися усвідомленням того, що коли б не було спільної Перемоги над фашизмом, покоління, що прийшли в життя після війни, взагалі б не народилися. Прокинутись, мов од важкого сну,

Від зла війни й згадати в лихолітті,
Що є любов і ніжність в цьому світі
І жінка, що несе в собі весну
Давно минули ті літа,
Давно ми повернулись з бою,
А в серці біль не зароста,
Що нам нанесений війною.

«Сповідь старого солдата» - немеркнучий подвиг народу в роки воєнного лихоліття, про жінок, які не схилили голови перед загарбниками. В книзі подаються автобіографічні матеріали солдата Круця Дмитра Харитоновича, його воєнний життєвий шлях від «остарбайтера» до Берліна. Уривки із історичних документів, статей, спогадів фронтовиків. Всі факти, наведені в цьому збірнику, достовірні.

Учень 7. А народився Дмитро Харитонович Круць 8 листопада 1926 року в селі Кривчунці Жашківського району Черкаської області в сім'ї селянина-бідняка.

Він був бажаною дитиною в родині. Саме восени в листопаді того ж року в сім'ї Круців ждали поповнення сім'ї, тому й переглядали вони листопадові святці, задалегідь облюбували майбутнє ім'я новонародженого. Отож вибрали ім'я Дмитро, що припадає на 8 листопада. З цим днем пов'язано завершальні обряди тваринників. Духовна література знає багато барвистих обрядів цього дня. Бог подарував світові великого життєлюбця, трударя з великим і правдивим баченням навколишньої дійсності та з безмежним розумінням прекрасного. Очевидно, тому Дмитро Харитонович все своє життя працював над втіленням прекрасного в життя.

Виростав малюк активним, вдумливим. Та й гарненьке хлопчєня собою. Маленький Митя рано навчився читати книжки і завжди ходив з якоюсь книжкою. Радувались батьки. Прийшов час, Митя має йти в перший клас. З перших днів навчання в школі малий Митя показував себе організованою дитиною. Хлопчик був досить уважним на уроках, активним і серйозним в усьому шкільному і позашкільному житті. Його вчителька Ганна Іванівна передбачила йому долю, говорила: «Митя, ти будеш письменником.» Мав гарний почерк, писав грамотно, багато читав, тож всі стінгазети були на ньому.

Може й передалося письменство по роду, бо прадід його Артем був чоловік грамотний був писарем на селі, а в той час це була велика людина.

У латаному, полотняному сірячку, старенькому взутті (недоноски) тягнув він пісню «на відмінно» під звуки барабана на урочистих годинах, бо це було «щасливе» дитинство, радянське дитинство.

Святкова їда – розкіш був яшний або кукурудзяний шматочок хліба, репаний, перерепаний, інколи змащений часником або цибулиною та потиканий пір'їною, умоченою в олію. І раєм була лише пора гарбузів, огірків, буряків.

І пригадав Дмитро Харитонович, як в дитинстві його мати навіювала віру в Отця Небесного.

«Бувало щоранку після вмивання ми, діти, всі троє, ставали на коліна з матусею перед іконою і проказували «Отче наш». Щиро молилися. Після сніданку чи обіду обов'язково хрестилися, чим складали подяку Богові за хліб насущний», так пригадував Дмитро Харитонович своє дитинство, навіяне черницею. З цим і входили в життя діти. Щемно згадував Дмитро Харитонович бідне-пребідне життя своє голодне, холодне, знівечене війною.

Влітку в час шкільних канікул я пас домашню корову. За день натомлювався, то ввечері заходив до саду, лягав під розлогу дідову грушу, щоб відпочити, дочекатися вечері.

З раннього дитинства «босоногим хлопчиком» Дмитро Харитонович навчився шанувати історію, літературу, мову, звичаї роду і народу нашого.

Учень 8. А далі неждано наш світлий обрій затьмарила війна. Обірвалося безтурботне дитинство, припинилось шкільне навчання.

Ось як вдало Дмитро Харитонович поєднав військові і духовні події та образно відтворив життя дітей минулої суспільно-економічної доби в рідному краї. Це говорить про його ерудицію, про вміння думати про людину образно, про самотність людини, про розуміння нею краси навколишньої дійсності, порівнюючи та аналізуючи її. Уже тоді, будучи юнаком, у чужій країні, між чужими людьми, він правильно й помірковано виходив з різних непростих ситуацій.

Він був прекрасним співбесідником на будь-яку тему. Був великим патріотом рідної країни, рідного краю, рідної землі.

Через все життя Дмитро Харитонович проніс з собою «Кобзаря» Тараса Григоровича Шевченка. В його домашній бібліотеці налічується близько 1000 книг (52 з них про Т. Шевченка). В кімнаті на передній стіні висить і понині портрет Великого кобзаря, обрамлений рушниками.

Учень 9. Прийшов час. Поєднав свою долю з Аннушкою, як любив він називати свою дружину. Одружилися вони в 1950 році в Москві, де дослужував армію після війни. Ганна Василівна Круць (Оглобліна) – кубанська козачка, народжена 1931 року в станиці Новомишастовській Мар'янського району Краснодарського краю. Вона прожила важке сирітське дитинство і лихоліття війни. Це їй присвятив він свою книгу («Відгомін» - літературно-художнє видання. Черкаси: «Відлуння –Плюс», 2005 р.) З першої сторінки книги на читача дивляться з фото її розумні гарні очі. Понад 20 років працювала медичною сестрою у Золотоніській центральній районній лікарні. Чуйна, дбайлива, користується повагою людей. Шанобливо згадують її люди. Нині на заслуженому відпочинку. Разом прожили 56 років щасливого подружнього життя, виростили двох доньок і сина. Разом дочекали п'ятьох онуків і чотирьох правнуків. (Ще троє правнуків народилося вже після його смерті. Один з них названий Дмитром на честь свого прадіда.)

Дмитро Харитонович Круць – батько родини, цвітом якого є його діти, онуки, правнуки. Глибоко люблячий татусь, дідусь, прадідусь.

Дмитро Харитонович правильно прожив своє життя. Він міг би іще багато зробити. Шкода, що рано йдуть із життя такі великі і здібні трударі. Він приваблював своєю скромністю, ерудованістю, позитивною енергетикою. Він ніколи не відмовлявся від допомоги людям, які зверталися до нього. Завжди був готовий поділитися знаннями, а вони в нього були. Саме за цю безкорисливість, чуйність і увагу його всі любили. Йому було притаманне тепле ставлення до людей, справедливість, величезна жадоба до знань. Добрі очі, тихий, лагідний і спокійний голос, привітну посмішку. За це його любили діти, онуки, правнуки.

Прекрасною людиною, щиросердним товаришем і другом залишився Дмитро Харитонович в пам'яті тих, хто його знав.

Великі випробування переніс він. Неодноразово віч-на віч зустрічався він зі смертю. Та вижив. Сама доля дарувала йому життя.

Тож у перемозі над ворогом є і його скромна частка.

Він учасник бойових дій Великої Вітчизняної війни. Дмитро Харитонович пройшов всю війну і повернувся в рідну домівку з численними бойовими нагородами, прибавивши їх в трудовому житті.

Учень 10. Пропонована книга – це результат копіткої, багаторічної праці, своєрідна фінішна пряма пошуку істини на теренах історичної правди.

У книзі вміщено чимало фотодокументів. Вони яскраво ілюструють ті буремні роки і забезпечують краще сприйняття матеріалів про минулу війну. В цей збірник входять твори: «Поєдинок», «Сніданок у черниці», «Павлова зоря», «Ванда, вузлик з печивом і рукавички», «Йшли ми дні і ночі», «Розстріляні бронепоездом», «Смерть Івана Караби», «Подяка маршала», «Берлінська веселка», «Я пам'ятаю мить чудову», «Особливий ешелон», «Підмосковні зустрічі», «Відпустка», «Побратими», «Батькова медаль», «У важку годину» і інші.

В одному з оповідань «слово про рідне слово», журналіст пише «Станьмо ж на захист нашої державності, проти замаху на українську мову!»

Дане видання адресоване насамперед підростаючому поколінню – нашій зміні і надії, продовжувачу славних традицій батьків і дідів.

Хай ця книга послугує на довгі роки збереження святої пам'яті про минулу війну, вихованню підростаючого покоління на славних бойових традиціях наших людей.

Автор нічого не вигадує. Пише тільки про те, що сам бачив на фронті, що сам пережив, осмислив, вистраждав.. Про себе він скромно повідомляє: «...я не воював з німцями «від дзвінка до дзвінка, бо коли пролунав отой перший жахливий дзвінок, мені виповнилося лише чотирнадцять. Я не знищив жодного танка чи літака, не викосив із кулемета хоча б роту фашистів, як іноді дехто вихваляється...» До закінчення боїв залишалося якихось чотири місяці. Ну що

б, здавалося, тієї війни лишилося! Але за цей час стільки сьорбнув лиха, що все життя буде пам'ятати. Видихуватиме й не видихає до кінця днів своїх. Та й до фронту, ще зовсім хлопчиком, йому довелося зазнати багато поневірянь і випробувань. Доля випробовувала його на міцність.

Учень 11. Золотоніський поет Іван Дробний був особисто знайомий з Дмитром Харитоновичем. Він розповідає: «Я не раз зустрічався з Дмитром Харитоновичем то в редакції районної газети, то на різних зібраннях, але він ніколи не заїкався про свою участь у війні. Тим більше, хоч і мав бойові нагороди, не бігав по школах з метою військово-патріотичного виховання учнівської молоді на користь неіснуючої держави, як це полюбляють робити й сьогодні колишні політруки... Якби не ця книжечка, то й до цього часу не знав би, що довелося пережити цьому тихому, скромному, непоказному на вигляд чоловікові, як і мільйонам людей із його покоління.»

«Преса має бути прозорою, чистою, правдивою, – говорив Дмитро Харитонович. Тим вона буде сильною, дієвою». Тобто і в цьому Дмитро Харитонович був прикладом. А тому він був завжди і в усьому уважний. Через своє серце пропускав він кожну людину, про яку писав, кожний її вчинок. Дмитро Харитонович був винятково вимогливий до себе, до свого обов'язку. Був порядною, добродушною людиною.

Вчителька першої категорії, відмінник народної освіти, ветеран війни і праці, публіцист, прозаїк, краєзнавець, громадський діяч Скороход-Чаун Ольга Іванівна згадує: «Його журналістську майстерність помічали читачі і високо цінували її. Як у краплині води відбивались авторські досить глибокі міркування про навколишню дійсність, про потяг людини до прекрасного, про місце людини у творенні краси і прекрасного. А краса проситься у світ, бо хоче жити, жити в помислах кожного. Багато доладних журналістських роздумів Дмитра Харитоновича про світ та місце людини в ньому я читала в пресі. Часто

я зустрічалась з ним в редакціях «Світлого шляху» та в «Златокраю». Дмитро Харитонович щедро ділився досвідом з викладу конкретного матеріалу, про людей хороших, про самовдосконалення трудових колективів, про все найкраще, що є і що має бути. Дмитро Харитонович охоче розкривав свій записничок і зачитував з нього щось особливо актуальне, особливо гарне. Умів він прекрасно описувати життєві події чітко, виразно, правдиво, підкреслюючи в них роль людського фактору. Доладно помічав він в людині зернятка красивого та поширення того красивого в інших людях. Турботливо висловлювався про красу та про те, як названа краса приживається в трудовому колективі. Я в нього вчилася цьому. А про негатив він говорив бережно, розумно, гуманно, помірковано, щоб не зашкодити справі. Не любив образ та різних непорозумінь.»

Бібліотекар. Не забудьте! Терпеливо збирайте свідчення про тих, хто загинув за себе і за вас. Хай ці люди будуть завжди близькі вам, як друзі, як рідні, як ви самі.

З кожним роком все менше тих, хто бачив війну, її біди, страждання, хто звільнив нас від варварів ХХ століття – коричневої чуми того часу. Тож хочу поставити їм свою воскову свічку пам'яті і закликаю всіх поіменно помолитись за них і особливо за тих, хто не дожив до сьогоднішніх роковин Перемоги .

Родинні реліквії. Скільки їх зберігається в наших сім'ях –свідчень великого подвигу радянських людей, здійсненого в боях і труді. Вони промовляють до наших нащадків, кличуть продовжити славний літопис, як і всі нагороди, що їх зберігає сім'я Круців із Золотоноші.

ПАВЛОВА ЗОРЯ

(Читацька конференція за книгою «Відгомін. Сповідь старого солдата» Дмитра Круця).

Мета: Познайти учнів з творчістю письменника. На його оповіданнях виховувати в дітей повагу до подій Великої Вітчизняної війни, до людей, які не шкодуючи свого життя, захищали свою Вітчизну від ворогів.

Обладнання: Книжкова виставка «З-за парти на війну». Перегляд ілюстрацій, плакатів, презентації «Павлова зоря» на мультимедійній дошці.

Бібліотекар. Книжечка називається суворо й просто:

«Відгомін. Сповідь старого солдата».

Вся сповідь так само коротенька, але скільки сконцентовано оголеної інформації про планетарну трагедію. Автор нічого не вигадує. Пише тільки про те, що сам бачив на фронті, що сам пережив, осмислив, вистраждав.

Учень. Про себе він скромно повідомляє: «...я не воював з німцями « від дзвінка до дзвінка», бо коли пролунав отой перший жахливий дзвінок, мені виповнилося лише чотирнадцять. Я не знищив жодного танка чи літака, не викосив із кулемета хоча б роту фашистів, як іноді дехто вихваляється... « Але й за цей час стільки сьорбнув лиха, що все життя буде пам'ятати. Видихуватиме й не видихає до кінця днів своїх. Та й до фронту, ще зовсім хлопчиком, йому довелося зазнати багатьох поневірянь і випробувань. Доля випробовувала його на міцність.

У своїй книзі Дмитро Круць в оповіданні «Павлова зоря» описує про свого товариша-земляка Павла Яцюка з села Кривчунки Жашківського району.

Учень. Ми були сусідами, ровесниками, щирими друзями. Ходили разом у школу. Та вже в третьому класі Павло залишив навчання через домашні нестатки. Ріс без батька при хворій матері. Бідував. Не щодня міг поїсти. Моя мати жаліла хлопця і , коли він заходив до нашої хати , садила його за стіл, насипала по мисці борщу й каші. І так було часто.

Ось мати з дійницею стала в одвірках,

Під хустку заправила пасмо з чола

І, білий шнурок натягнувши із дійки,

У дзвін наш сімейний дзвонить почала.

На поклик його ми із ложками, босі

Котились до столу, дрібніші пшона...

У серці моєму ще й досі, ще й досі

Од білого дзвону гуляє луна.

Учень. А ще був випадок, що особливо прив'язав Павла до нашої сім'ї. Якось літньої пори мій батько йшов опівдні з поля через греблю сільського ставу. Саме в ньому купалася дівтора, бавилася, галасувала. Та зіркі батькові очі вловили лихо: один з хлопчаків, потрапивши у вир, топився. Не роздумуючи, батько, як був одягнутий, так і кинувся у воду на допомогу дитині. Витягнув хлопця з глибини ставу на берег вже непритомного. Це був Павло. Заходився викачувати з нього воду. Якраз наспів фельдшер – благо, медпункт недалеко. Врятували Павла від смерті. Відтоді він заїкався – так дався важкий переляк.

Учень. Влітку, в час шкільних канікул, я пас домашню корову. За день натомлювався, то ввечері заходив до саду, лягав під розлогу дідову грушу, щоб відпочити, дочекатися вечері. Лежу раз отак горілиць, вдивляючися у далечінь зоряного неба, розмірковую. Аж тут Павло: бух! – приліг поруч. Каже: «Ось ти – вчений (я тоді шість класів закінчив), скажи, це правда, що оті зорі – то людські душі? Поки горить зоря кожного, доти він і живе. Коли ж людина вмирає, то й зоря його гасне, падає з неба. Скажи! Он, бач, одна покотилася». Й термесеє мене, захопившись явищем.

... О не дивуйсь, що скільки зір на небі,

Що ночі так прозора срібна мла,-

Ця ніч ясна вбиралася для тебе,

Для тебе й срібло розлила...

Я мовчу, бо знання з астрономії мав тоді дуже обмежені, а в повір'я народні вірив-не вірив. Та, щоб якось заспокоїти друга, спроквола відповідаю: »Може, так і є, як кажеш«. Задоволений Павло переходить на іншу тему.

Учень. Кличе мати. Беру Павла, йдемо вечеряти. Сідаємо під хатою. Зголоднілі, швидко «вплітаємо» велику миску гарячого пахучого кулішу.

Павло був дуже допитливим. Хотів багато знати. Мав запальний, імпульсивний характер. Не терпів брехні, нещирості. Завжди ставав на захист меншого, слабшого, скривдженого. Він мав міцну статур , середнього зросту, широкоплечий. Хода важка, повільна. Я бачив у ньому гарного майбутнього матроса. Як би йому пасували широкі штани-кльош, смугаста тельняшка! Павло мав, як на свої роки, добру фізичну силу. Зажив слави силача. Його боялися роздратувати чи зачепити навіть парубки. Він ні перед ким не пасував.

Якось сказав мені: «Якщо тебе хтось образить – дай мені знати. Я з ним поквитаюся. Не віриш?» Не встиг я розтулити рота для відповіді, як він ухопив мене і, ніби м'яча, кинув на солом'яну покрівлю хати. Я вхопився в сніпки, щоб не впасти, а Павло, взявшись у боки, стояв і реготав: «Не віриш? Я сильний! Попроси: «Зніміть мене, дядьку, з хати». Потім уже серйозно, розставивши міцні руки: «Стрибай сюди – втримаю!»

Учень. Був свідком і такого. Після дощу в ярку застряла підвода. Щоб виїхати, їздовий нестямно шмагав худих конячок. Зрушення ніякого. Павло, що бачив усе це, метнувся до воза, вихопив у їздового віжки, підставив плече під полудрабок, вйокнув на коней і разом з ними вирвав важкого воза з глибокої колії. Потім оперіщив батогом їздового. «Я тебе навчу поважати скотину!» - сказав, заїкаючися, і пішов собі далі.

Учень. Великим щастям для Павла був вступ до ремісничого

училища. Навчався в Києві на муляра, бетонника. Приїхав на день-два показатися в новенькій формі фезеушника. Весь аж сявав, немов новенька

копійка. Ходив поважно, задакувато. А за ним - ватага дівчорі. Заздрили! Не перебільшу: пишались Павлом! Кожному хотілося приміряти його кашкета, пасок з фірменною бляхою, доторкнутися до кітеля. Павло ставав посеред гурту, захоплено розповідав: ось він, вивчившись, будуватиме тунелі метро в Києві. По них мчатимуть електрички. Як у Москві! Середню освіту здобуде у вечірній школі. Потім вивчиться на машиніста – буде водити поїзди по всій країні...

Учень. Не судилося. Почалася війна з фашистами. У серпні сорок першого німці облягли Київ. Павло вийшов з «котла» худий, аж синій, обірваний, мовчазний. І дуже-дуже злий, з потьмареними очима, рішучий, замкнений. І майже безпритульний – хвора мати не мала чим його нагодувати.

Невдовзі німці взялися гнати молодь до Німеччини. Сільський староста Федір, прозваний Сокирою, складав невірницькі списки, ревно виконував наказ районної управи. Заголосили матері по своїх малолітніх доньках і синах. Однієї ночі Павло підстеріг на греблі старосту, коли той повертався додому, згріб його міцними руками і зі словом «Г-гадюка!» кинув з мосту в ставок. Сокира пізнав хлопця по заїканню. На ранок його схопили поліцаї. І став він бранцем, як багато його односельців.

...коли було - усім відомо: в червневі спалахи зорі

Синів випроводжали з дому

Закуті в смуток матері.

Синів, що пестили з колиски,

Аж забуваючи про сни...

Були у серці материнським

До сивини дітьми вони...

Учень. Опинився на копальні однієї з вугільних шахт Рура. Режим – найжахливіший. За колючим дротом. Під постійним наглядом охорони. Непосильна праця й нестерпне голодування. Організм танув, немов свіча.

Павло важко переживав неволю, насилля. Загнаний у безвихідь, звертався за порадою до старших, що теж потрапили сюди. Чув одну відповідь: вихід звідси веде лише до крематорію. Єдина надія на визволення. Але хто і коли їх визволить? І чи модна взагалі в таких умовах чекати?

Мати хліб та сорочку

Клала в торбу синочку

З жалю руки ламала –

На війну проводжала,

У дорогу далеку -

На мороз і на спеку

В тому грізному році,

В сорок першому році.

Ні від кого й нічого

Більш не чула про нього.

Тільки снились щоночі

Голубі його очі.

Кіт умиється зранку,

Вітер грюкне на ганку

Залетівши в садибу,

Птаха вдариться в шибу –

Мати все помічас,

Мати гостя чекає.

І говорять їй люди:

-Ой, мабуть, не прибуде.

Був би жив – повернувся

Чи листом відгукнувся...

Та не вірить їм ненька,

Вже стара і слабенька.

Й не повірить нікому –

Навіть Богу святому.

До останньої днини,

До печаль-домовини

Буде ждять-виглядати

Свого сина до хати,

Бо на те ж вона мати,

Бо на те ж вона мати.

Учень. Попри все Павло виношував намір втечі. Щоб йти назвизволителям. Хоч не уявляв, що Німеччина – то суцільний концтабір. Що тут кожний клапоть землі простежується. Цьому сприяє і хутірна система, і система самооборони. Все тут, як на долоні, під пильним оком нацистської влади.

І таки втік з шахти. Друзі «облаштували» його у вагоні, завантаженому вугіллям. Забезпечили в дорогу шматочками ерзац – хліба.

У нього вистачило терпіння на кілька діб – вугільна ніша скувала все тіло. Від'їхав, як здавалося, далеченько. Серед темної ночі виліз зі схованки, розім'яв м'язи, відірвався від вагона в густому лісі. Тут і сталася трагедія...

Весь день провів у пошуках їжі. Під вечір його помітили. Почалося переслідування. На полювання за Павлом вийшли поліцаї з вівчаркою й чотири молодики з місцевого осередку гітлерюгент. Уже згасав день, коли вони оточили його.

Учень. Першим накинувся натренований пес. Спущений з повідка, кинувся на Павла. Мить – і вчепиться зубами в тіло. Мить – і тварина падає мертвою з роздвоєним черепом. Павло з усієї сили розсік йому голову навпіл важким металевим прутом, якого, як зброю, прихопив з собою на шахті.

Такого нападники не чекали. Від несподіванки заціпеніли. А Павло, вибравши поліцаю, стрімко пішов на поєдинок з ним. Краще смерть, ніж неволя! І той не витримав: навів пістолет хлопцеві в груди й розрядив усю обойму. Стоголоса в лісі відгукнулася луна, з криком здійнялося вороння...

Під Павлом захиталася і, ніби провалилася, зеія. Він впав горілиць, розкинувши руки. Закружляли верхів'я дерев, розсунулися. І він востаннє побачив надвечірнє небо. На нього глянули зорі. Одна зірвалася в високості, проклала на небосхилі яскравий слід й впала десь за горизонтом. То його, Павлова зоря!. Вона згасла в його неповних шістнадцять літ.

І падала з неба ніч,

І зорі за нею падали...

І день приречено брів.

Світ за очі... За горизонт...

І промені теж з узбіч

Брели вслід за днем левадами

І обрій тому горів...

Природа впадала в сон...

Вночі на землі пільма...

І тіні від того плакали...

Літали собі вгорі...

Являлись у відблиску свіч...

Зітхала сумна зима...

Чомусь озиралась злякано,

Як день приречено брів,

І падала з неба ніч...

Золотоноші славетні імена

(Літературна година)

Мета: Познакомити учнів з письменниками, поетами Золотоноші, сприяти залученню їх до читання, виховувати у дітей любов до книги, до рідного краю, розвивати інтерес до вивчення минулого рідного міста.

Обладнання: Книжкова виставка «Письменники Черкащини», папка «Здобуття наших земляків».

Цвінуть каштани біло-біло

І в серці радість, не печаль.

Моя славетна Батьківщино,

- Для мене ти неначе рай.

Тут рідна вулиця і хата,

Знайома стежка у саду,

Іде по ній рідненька мати,

Несе нам ласку й доброту.

Як запитають, де живу я,

В Золотоноші! – відкажу.

І кожного, хто це почує,

До себе в гості запрошу.

Бібліотекар. Золотоноша – місто обласного підпорядкування, розташоване на лівому допливі Дніпра річці Золотоношці на залізничній лінії Бахмач-Одеса з променем на Київ через Миронівку та на перехресті асфальтових шляхів Київ-Кременчук і Черкаси-Шрамківка.

Назва «Золотоноша» викликала цікавий цикл «золотих» легенд...Одна з легенд пов'язує назву міста з подіями часів монголо-татарського іга. Татарська флотилія, навантажена даниною, зібраною з підвладного люду, поверталася до Криму. Здійнялася буря, і хвилі ринули на чужинців. Вода поглинула і човни і скарби. Коли ж стихія вгамувалася, хвилі почали прибивати до берега золоті речі. Це сталося на місці виникнення Золотоноші. Відтак кажуть, річку назвали Золотоношею, а згодом і місто одержало цю ж назву.

На думку ж науковців, своєю назвою річка завдячує природним особливостям: дно Золотоношки покрите піщаними наносами, сяло, мов золото, від домішків слюди золотавого кольору.

Перша писемна згадка про Золотоношу припадає на 1576 рік. Розташована на майже неприступному острові поряд з давнім торговельним шляхом – царгородською дорогою, осада мала зручне обороне і вигідне географічне положення, що сприяло її швидкому розвитку.

1820 року в Золотоноші відкрито повітову школу, 1871 року – дівчачу гімназію (від 1904 року – гімназія), 1906 року – хлоп'ячу гімназію (від 1910 року – гімназія), 1897 року – театр.

Це місто з поетичною назвою Шевченко згадує у повістях «Наймичка» та «Близнецы», а в його «Археологічних нотатках» зроблених за дорученням Київської археологічної комісії в жовтні 1845 – квітні 1846 р. Є згадка про Золотоніську дорогу, яка з'єднувала це повітове місто колишньої Полтавської губернії з Переяславом. Саме тоді, 1845 року, коли Тарас Григорович їздив на

Лівобережну Україну, він був у Золотоноші. У Золотоноші проживали люди, яких знав Тарас Григорович.

Ведучий: Я нічого не вигадую. Роблю екскурси в минуле, воскрешаючи призабуті постаті наших славетних земляків.

Зберігаючи пам'ять, шануємо самих себе.

Слово про земляка.

1 учень: Михайло Олександрович Максимович – визначний український вчений-природознавець, історик, фольклорист, етнограф і письменник. Народився він на хуторі Тимківщина Золотоніського повіту Полтавської губернії (тепер Богуславець Черкаської області). В автобіографії Максимович пише: «Моя родина – в Згарском хуторі Тимковщине, в домі бабки моєї Анни Савични Тимковської... П'ятий рік життя моєї пройшов в Тимковщине. Оттуда я віддан був в Благовещенський жіночий монастир, бивший в Золотоноше, в якому учились грамоті і мати моя, і всі дяди мої Тимковські».

Квітує в закутку липа –

Усміхнена і вже нічия

Щось в кроні вже

хлипа та й хлипа,

Мов хлюпа часу течія?

В меду вона вся урочиста –

Бджола по той мед приліта,

Їй, кажуть, десь літ уже триста

Та то не про неї літа.

Тимковські вусачі й безвусі

Озвучують гомоном дім.

Михайлик прилип до бабусі,

Щаслива бабуся при нім.

Народився і ріс Михайлик в інтелігентній сім'ї. Батько Олександр Іванович переймався архітектурою. Мати Гликерія Федорівна – з родини Тимковських, що дала літературно-науковому світу двох професорів і трьох письменників. Благовіщенський монастир в Золотоноші був першим щаблем науки, який долав шестирічний хлопчик Михайло. Згодом навчався у Новгород-Сіверській гімназії (1812-1819р.)

Справжня дорога на ниву науки була для Максимовича довга і звивиста . Судилося йому, як і багатьом геніальним людям, при житті багато страждати, відчуваючи себе чужим у тому світі. У 1819-1823 роках Максимович навчався у Московському університеті. У 1824 році Михайло Олександрович блискуче захистив вчену ступінь майстра, його дисертація «Про системи рослинного царства» була видатною науковою площею. З 1826 року Максимович викладав ботаніку. 1833 року він здобув учений ступінь доктора біологічних наук і звання ординарного професора Московського університету. Вчений любив працювати з мікроскопом.

Декому здається, ніби дорога його у наукове середовище була надто легкою, що молодого вченого всюди підтримували та створювали йому сприятливі умови для праці. Насправді ж Максимович часто зазнавав переслідувань за своє неприховане малоросійство. У московський період життя вдалині від батьківщини Максимович проявив себе в українській фольклористиці. Під впливом декабристів (В.Кюхельбекера, К.Рилєєва), він видав збірник «Малоросійські пісні» (1827). Відомий краєзнавець М.Ф.Пономаренко відмічає,

що половину цих пісень було записано переважно у Золотоніському повіті. Поява збірника 1827 року стала важливою надзвичайною подією в історії літератури і фольклору. Весь слов'янський світ звернув увагу на скромну книжечку. Гоголь назвав збірник “прекрасним”. 1834 р. Максимович публікує збірник «Українські пісні», в якому було 1200 пісень. Третій збірник вийшов 1839 року. Ставши редактором у 1834 році нового Київського університету, Максимович пише історичні, літературознавчі та фольклорні твори: «Звідки йде руська земля», «Огляд старого Києва», «Історичні замітки», «Про гадане запустіння України за Батиевої навали». Наш земляк започаткував історію міст і сіл у рідному краї.

Багато часу займали історико-топографічні та археологічні заняття Максимовича, декілька робіт присвячені рідному Золотоніському краю.

Стосунки Максимовича і Шевченка – це приклад справжньої дружби двох великих сіячів розумного, доброго, вічного. Їх об'єднувала велика любов до свого народу і бажання служити йому словом, зацікавленість вивчення рідної землі, народних звичаїв, архітектурних пам'яток.

«Мій щирый, мій єдиний земляче...» - звертався Тарас Шевченко до Михайла Максимовича. На перепоховання Шевченка в Каневі Максимович приплив човном з Михайлової гори і зачитав на могилі вірш «На смерть Шевченка».

Максимович стояв у центрі громадського життя України і Росії, підтримував творчі зв'язки з К.Рилєєвим, О.Пушкіном, Т.Шевченком, М.Гоголем, В.Белінським, М.Щепкіним, А.Міцкевичем, П.Гулаком-Артемівським та ін.

Максимович зробив помітний вплив на формування Грушевського, як історика та діяча.

Максимович написав 400 праць за все життя. Помер Михайло Олександрович 22 листопада 1873 року там, де прожив другу половину свого життя, на своїй Михайловій горі, там де він і похований. Кобзарева гора (Чернеча) і гора Максимовича стоїть майже навпроти через Дніпро. З поезії «Три гори Черкащини» І.Дробного:

«Їх гори дніпровська підкова

З'єднала для щастя-добра.

В Михайла- гора наукова,

В Тараса лірична гора».

Зберігаючи і вшановуючи пам'ять Максимовича, ми шануємо самих себе.

2 учень. За життя в одному з листів М.О. Максимович повідомляє Шевченка про долю їхніх спільних знайомих:»Нинішній рік забрав з цього світу багатьох для мене дорогих людей. До числа останніх належить і наш золотоніський Лукаш...» Тарас Григорович був близько знайомий також із засідателем Золотоніського нижнього земського суду Л.П.Деркачем. У 1860 році він переслав через М.О.Максимовича Деркачу свій портрет і примірник «Кобзаря» з автографом (зберігається в Київському літературно-меморіальному будинку-музеї Т.Г.Шевченка).

Із Золотоношею пов'язане життя багатьох видатних діячів української літератури, науки і культури.

3 учень. У 30-х роках ХУІІІ століття інтерес до народної творчості привів сюди поета і філософа Г.С.Сковороду, який деякий час жив у селі Коврай і писав вірші до збірки «Сад божественних песней». У 90-х роках того ж століття поблизу Золотоноші жив класик нової української літератури І.П.Котляревський. Тут він розпочав роботу над знаменитою «Енеїдою».

Шевченко присвятив йому свій вірш «На вічну пам'ять Котляревському».
...прийми мою мову

Не мудру, та щиру – прийми, привітай.

Не кинь сиротою, як кинув діброви,

Прилини до мене, хоть на одно слово,

Та про Україну мені заспівай.

Учень 4. У місті Золотоноші у сім'ї священників народився поет К.Д. Думитрашко (8.05.1814-7.05.1886). Вчився в Золотоніській народній школі, потім у духовному училищі, семінарії, духовній академії.

Після навчання розпочав свою педагогічну роботу, викладав при духовній академії російську словесність, був там секретарем та бібліотекарем.

Значне місце і творчості Думитрашка належить баладам і легендам з життя простого люду, написаних під впливом народних переказів, почутих на Черкащині.

У своїх творах К.Д.Думитрашко оспівав природу і людей рідного краю: Золотоноша («Золотоноша», «Идилія», «І дома і в гостях»), Кропивну (балада «Перепій»), Антипівку (балада «Упир», оповідання «Вовк»), Драбівці та Синьооківку (балада «Змій»).

Думитрашку належить текст широкої відомої української пісні- перлини світової лірики «Чорнії брови, карії очі», яка стала одним із шедеврів української пісенної лірики.

У Золотоноші навчалися українські письменники Семен Скляренко, Микола Терещенко, працював Іван Ле. У місті є гімназія С.Скляренка, вулиця М.Терещенка, І.Ле.

В Золотоноші відбувалися виступи хорової капели М.В.Лисенка, вистави за участю М.Заньковецької та П.Саксаганського. Тут дебютувала на аматорській сцені юна Наталя Ужвій – уславлена українська актриса.

Учень 5. У другій половині ХІХ ст.. місто відвідував письменник Михайло Старицький. У 1897 і 1899 роках у Золотоноші гастролював композитор Микола Лисенко, 1900 року виступала на сцені актриса Марія Заньковецька, 1913 і 1914 роках – актор Панас Саксаганський, 1914 року Борис Романицький.

Золотоніська земля дала світові чимало неповторних особистостей. Наш край дав Україні такі постаті, такі таланти, що мимоволі закрадається думка: може він справді незвичний, може тутешня земля має особливе, як тепер кажуть, електромагнітне поле, і тому в її живодайному опроміненні так рясно і щедро квітнуть таланти?...

Може, саме цей край свого часу «опромінив талант Івана Котляревського і пустив його творчого годинника, котрий потім не давав поету спокою, змушував горіти днями і ночами. І тепер ми маємо і «Енеїду», і «Наталку Полтавку», які поклали початок новій українській літературі.

Учень 6. «Його вустами промовляє народ». Багато людей інколи оглядається на пройдений шлях. Хочеться мені сьогодні згадати про нашого земляка – поета Івана Дробного. Про те, що поезія, вся творчість Івана Дробного – явище неординарне, ніхто не заперечить. Його вірші, поеми, поетичні мініатюри, публіцистичні виступи – це без найменшого перебільшення, спалахи серця, душі українського народу...

Народився Іван Семенович 16.01.1931 року у благословенного на природу і людей куточку нашої Золотоніщини в селянській родині с.Богуславця. Тут пізнав материнську та батьківську ласку, тут милувався кожною польовою та луговою квіткою.

Ви лише вчитайтеся в цей гімн стрічання синами, дружинами, батьками поїздів сорок п'ятого літа, в яких поверталися переможці з праведної битви:

В тім році ген там, серед розкоші трав,

Пустивши на пашу корів, я щоранку

Врочистим хлопчиськом все літо стояв

На нашім глухім степовім полустанку.

Я ждав поїздів, я стрічав поїзди

Спішили вони, як із вирію птиці

Сурмили, гукали, скликали туди.

Й летіло село, ніби чайки з води,

На свято стрічання опісля біди -

Каліки, старі, дітлахи й молодіці,

Махали вагонам здаля вітряки,

Дзеркала свої підставляли їм плеса,

І рейки блакитні, як два рушники

Стелилися тим поїздам під колеса...

...Після Богуславецької семирічки була Вознесенська середня школа, Черкаський педінститут, з 1962 року – педагогічна праця на рідній Золотоніщині, інспектором в райвно, завучем середньої школи №6...

Перша збірка поезій (1962 р.) «Добрий день, люди» Івана Дробного засвідчувала, що в українську літературу прийшов неабиякий самобутній поет, якому притаманна творча свіжість образів і нешаблонність тем. Аж через 14 років побачила світ друга книга поета під назвою «Білий світ». Невже, здивується допитливий читач, так мало, повільно писав поет, що за такий тривалий час спромігся лише на одну збірку? Ні. За цей час написано сотні віршів, кілька поем і ...роман у віршах «Еней на Золотоніщині». «Білий світ» - нова, вища ступінь у творчості поета. Майже всі твори збірки присвячені селу, долям людей села, наймудрішій книзі – сільській ниві, бо:

Не було на світі ще людини, щоб без цієї книги обійшлась.

Збірка «Блакитне дерево Дніпра» поставила Івана Дробного в ряди одних із кращих поетів України. Його поезії прості, як правда, і складні, як життя, та вони зрозумілі й близькі кожному, бо написані такою соковитістю, незбагненою за красою і змістом, багатобарвною солов'їно-калиновою мовою, що, здається із сторінок його книг говорить не поет, а промовляє сам народ.

Учень 7. Микола Шамрай народився і виріс у Золотоноші. Тут закінчив середню школу №3. Нині він працює вчителем у Канівському районі, пише поезії, в яких оспівує красу рідного краю.

Моя нерозгадана Золотоноша,

Таєминка світла – чи є така в кого?

Як в дівчину тиху, просту і хорошу.

Я в неї хлоп'ям соромливим закоханий.

Учень 8. З поетичного блокноту наших читачів. Її ліричний світ. Вірші Лідії Бердник час від часу з'являються на сторінках міської газети. Вроджений поетично-проникливий внутрішній зір дає змогу помічати її найінтимніші порухи людської душі, а потім передавати це в небуденному слові.

Від космосу душі через диво природи до Великого космосу – такий світ ліричних зацікавлень поетеси. Її твори «Грустная мелодия», «Предчувствие» - це серйозні роботи розуму й серця.

Учень 9. Наставники нашої школи виховують в учнів любов до художнього слова, вміння відчувати його красу, розвивають літературні здібності дітей, знайомлять з поетичними творами земляків, визнаних поетів і ровесників. Душу і серце проймає вірш «Любіть Україну», написаний випускницею нашої школи Л.Меланіч:

Там, де схилились кучеряві ясени,
Дме сильний вітер на підстрижені лани,
Калина, ягоди ховаючи у листі,
Стоїть мов дівчина в червоному намисті.
Де розливається Дніпро старий та сивий.
На берегах його живе народ щасливий.
І на Вкраїні нашій щастя буде –
Бо створюють його у праці люди!
Любіть же, друзі, нашу Україну,
Як матір рідну, як пресвітлу днину!

Презентація книги «Хата з лободи» І.С. Дробного

Мета: Більш глибоко ознайомить учасників презентації книги з життєвим шляхом і літературною творчістю І.С.Дробного, донести до них поетичну красу та ліричність його твору.

Обладнання: книжкова виставка творів поета, презентація його життя та творчості.

Бібліотекар. Багатий Черкаський край на талановитих людей, поетів, письменників, людей, закоханих у свій край, свою рідну землю, Україну.

Сучасне історичне краєзнавство – це не тільки відомі імена столичних істориків, письменників, а й багатьох-багатьох митців, що творили і творять поруч з нами, хай не таких відомих, та все ж, безумовно талановитих, відданих справі свого українського народу, до чиїх слів прислухаються і без кого важко уявити краєзнавство Черкащини, його літературні обшири.

Поетична творчість завжди спонукає до роздумів, навіює спогади, мрії про майбутнє, сприяє осмисленню сучасного. Одним із майстрів слова є наш земляк – поет Іван Семенович Дробний.

Учень 1. Народився Іван Семенович Дробний 16 січня 1931 року в селі Богуславець поблизу Золотоноші. Батьки працювали в колгоспі від першого дня його заснування з усіма сумними наслідками цього факту. Хата була, як у майже всіх односельців, шевченківського типу. Про такі хати співається в пісні: «Постав хату з лободи, а в чужую не веди». Умови побуту і праці теж були дуже схожі на життя Кобзаревих кирилівців з тією, однак, суттєвою різницею, що вони не знали чогось подібного до розкуркулення, колективізації, голодомору 33-го року, масових арештів і розстрілів у 37-38 роках.

Семирічну освіту закінчив у своєму селі, середню – у сусідньому (1950р.). У 1954 році закінчив мовно-літературний факультет Черкаського педінституту, вісім років учителював на Катеринопольщині (с.Киселівка).

Учень 2. У 1962 році переїхав у м.Золотоношу, де 29 років працював на педагогічній ниві (учителем російської мови в училищі механізації, інспектором шкіл районного відділу освіти, заступником директора шостої міської школи з навчально-виховної роботи, завучем молодших класів.)

Потяг до художнього слова відчув ще в молодших класах, читаючи багато книжок, в основному пригодницького характеру. Але практично почав реалізовувати той потяг лиш під час навчання в педінституті.

Уже після інституту сприяли його виходу на творчі обшири такі відомі письменники, як лауреат Державної премії Іван Панасович Рябокляч та Микола Тодосійович Негода, які керували обласним літературним об'єднанням, і, звичайно ж, незабутній Василь Симоненко.

Учень 3. У різний час у нього вийшло п'ять поетичних збірок. Чотири з них у Києві: «Добрий день, люди» (1962 рік), «Білий світ» (1976р.), «Троїсті музики» (!(*№ Р,)), «Блакитне дерево Дніпра» (1988 р.), П'ята – «Груша серед поля» (1997 р.) – була видана в Черкасах. За неї став лауреатом премії Василя Симоненка (1998 р.). За її мотивами на студії «Рось» створено однойменний телефільм.

Крім цих книжок, були численні публікації в колективних збірниках, альманахах, журналах, газетах та передачі по радіо.

За роки незалежності України з'явилися друком у періодиці, зокрема, в альманасі «Холодний Яр» та республіканському журналі «Кур'єр Кривбасу», публіцистичні, літературознавчі та мемуарного характеру статті національного спрямування.

Учень читає вірш «Хата із лободи».

Постав хату з лободи,

А в чужую не веди.

Мати просила тата:

– В найману не веди.

Мила своя лиш хата

Навіть із лободи.

В ті, у оті двадцяті,

Де не пились меди,

Жить вони стали в хаті,

В хаті із лободи.

Бог ще і нас в тридцяті

Дав їм з роси й води

У лободяній хаті

Харч був із лободи

Ой у вуха ж багато

Набрано тут води,

Хата, наша ти хато,

Хато Із лободи!

Будні - всуціль, а свято

Білого вряди – годи

Все мимо тебе, хато,

Хато із лободи.

Щезли і рута – м'ята,

Й шурхоти від ходи.

Вік звікувала хата,

Хата із лободи...

Буду кружлять крилато

В згадках поверх біди –

Понад тобою, хато,

Хато із лободи.

Учениця. Великий подвиг поета Івана Дробного – це автобіографічна книга «Хата з лободи». З «лободи» були не тільки оселі героїв цієї оповіді а й , як виявилось, сама держава, в якій вони жили, весь тодішній суспільний устрій з його наскрізь фальшивим ідеологічним підмурком.

Ця книга- вона з глибин народного джерела. Які тут задушевні порівняння! Читаючи, як батьки Івана Семеновича будували хату, мені здалося, що я сама там присутня. Цю книгу Іван Дробний присвятив усім страдникам немилосердної колгоспної системи, присвятив пам'яті своїх батьків. Та вона хоч і автобіографічна, але описує життя в довоєнний і післявоєнний час. Я б її використовувала як хрестоматію з історії України. Наприклад, при вивченні теми про колективізацію він описує, як розкуркулювали жительку села бабу Грушиху: «Жила вона в той час із чотирма дітьми від 11 до 14 років. Мала 60 років. Розкуркулювали її сільські комуністи та активісти...Вивели будувателі комунізму із сараю двоє бабиних коней ї, запрягли ж їх у бабині сани. Дали бабі

на збори крихту часу. Бабу вивели з хати з вузликом в руках. Вона не хотіла йти, опиралася, голосила, за слізьми світу Божого не бачила. Розлючені розкуркулювачі зіпхнули її з ганку. Вона впала обличчям у сніг. Страшна, розпатлана, качалася, не в змозі встати, і кричала не своїм голосом. Це не подобалося розпинателям, і вони, мов коневі вудила, засунули бабусі між зуби в рот палку, прив'язавши її з обох кінців мотузкою за голову. Після цього баба вже не могла кричати, а тільки харчала з зачоченими під лоб очима, захлинаючись. Схопивши за руки й за ноги, її наче непотріб викинули на сани. Вона з них скочувалася. Тоді її прив'язали налігачем до саней. Перелякані діти, тремтячи від страху і плачучи, самі примостилися біля матері».

Учень 4. Восени 1946 року в нас була жменька їстівної картоплі. Кидала її мати в борщ чи суп для «блізіру»- аби плавало щось у мисці напоказ та для запаху. Але після Різдва і ця картопля скінчилася, їздили по картоплю у західну Україну, і поїхала мати Івана Семеновича . щоб спасти дітей від голодної смерті...повернулася мати через тиждень – чорніша чорної землі. Очей у неї не було видно від паровозної кіптяви та пилуки з-під коліс поїзда. До краю вимучена, нещасна. Умившись, трохи відійшовши, розповідала хриплим голосом. Добиралася в «Западну» товарняками – де у товарному вагоні, а де – на відкритій платформі чи між буферами. Це серед зими у сякій-такій одежині! Мати привезла троє омріяних відер картоплі. На пальмирську станцію прибули глибокої ночі. Страшно йти додому – гібала там на лютому холоді до світанку. Почало сіріти надворі – почимчикувала з тими клуночками на спині. Як вона, маленька, худенька, донесла по глибокому снігу ту горьовану картопельку, одному Богові відомо. Прийшла – і, наче мертва , впала. Ту поїздку ледве видихала, зате привезена картопля була солодша від меду.

Учень 5. Читаючи цю книгу, не можна бути байдужим до людського лиха. І так всю книгу на уроках історії можна використовувати, як хрестоматію з історії України.

Ця книга мені близька і достовірна, бо схожі розповіді я чув від своїх рідних, історичні факти тут справжні.

Учні читають вірші «Трактор на п'єдесталі», «Вікно в Європу», «Село сільське й село міське» та інші вірші і збірки «Груша серед поля».

Крім розповідей про односельців і самого себе, мене вразили його історичні краєзнавчі дослідження про видатного нашого земляка-історика, фольклориста, природознавця, письменника, першого ректора Київського університету Михайла Максимовича.

Неодмінно привернуть увагу й інші оповіді в книзі.

Автор ні крихти не шкодує за тією немилосердною епохою, яка немилосердно сповзла у небуття. Він, однак, не хоче за висловом Василя Симоненка, «щоб в землю ішли без сліда, безіменні, святі, незрівнянно чудесні, вірні діти землі, горді діти труда», і створює низку їхніх портретів з натури – це літературні портрети краян, про Василя Захарченка, Григорія Білоуса, Григорія Діхтяренка, Михайла Пономаренка, Ганни Науменко-Аргат та інших.

Учитель. Ці дослідження дають змогу не пропасти цим дорогим талантам. Та про все це читайте в повісті «Хата з лободи». Ця книга стане в пригоді вчителям, історикам, краєзнавцям, керівникам, старшокласникам, студентам, всім добрим людям, усім, хто любить і вивчає рідний край. Цю книгу названо підручником з патріотизму. Це актуально зараз, коли відроджується українська нація.

Сучасну Україну можна порівняти з хатою з лободи. Вона і не чужа, і ми її безмежно любимо, але потрібно збудувати світлий храм, в якому оселяться Віра Божа, Справедливість, добро і Воля.

Сьогодні Іван Дробний добре відомий і знаний в Україні. Присутні переглянули презентацію «Іван Дробний – наш земляк».

Шануймо красу та велич нашого краю

КВК

Мета: Розширити знання дітей про природний світ Черкащини, розкрити дітям красу рідного краю; виховувати любов і бережливість до природи.

Обладнання: Стенди з малюнками тварин, рослин, реферати по темі: малюнки дітей, комплект ілюстрації з Червоної книги, плакати.

(Звучать голоси пташок у грамзапису, на фоні мелодій розповідає бібліотекар.)

Бібліотекар. Мабуть найбільшу насолоду і радість, найбільшу любов до рідного краю, до життя викликає спілкування з природою. Вона завжди чарувала і чарує, хвилювала і хвилює людину. Люди вивчають природу не лише

для того, щоб використовувати її для своїх потреб, але й для того, щоб краще охороняти її багатство і красу.

У кожного з нас залишився в серці дорогий куточок, де минуло дитинство: зелена левада, луки з пахучою кошеною травою, сонячний сосновий бір, або тінявий гай з суничними галявинами ; широке поле, де так легко й солодко дихати; стежина, обіч якої ростуть волошки й маки, і по якій хочеться йти і щоб вона не мала кінця. Як ви вже здогадались, мова на нашому КВК піде про ліс, про дерева ,про тваринний світ і охорону природи на Черкащині.

1 Ведуча. Добрий день пані та панове! Сьогодні ми зібрались для того, щоб глибше пізнати той природний світ, який нас оточує на території Черкащини.

2 Ведуча. У КВК беруть участь учні 6 класу. Клас ділиться на дві команди: „Шпачок” і „Боривітер”. В кожній команді по 13 учнів-учасників.

Кожна команда обирає свого капітана

Розминка: кожна команда читає куплети про природу: 5 балів.

Команда „Шпачок”

Полюбимо природу палко,
Не топчімо ногами фіалку,
Як розоремо світ цей вщерть,
Вирок нам без війни буде.

Команда „Боривітер”

Безмежно, з дитинства кохаємо красу

Свого рідного краю –Дніпра голубінь неозору,

Сосну в надвечір' ї прозорім.

I конкурс

Хто більше назве їстівних грибів?

(Білий, шампінйон, груздь, опеньок, сиріжка, маслюк, трюфель, польський, підосичник, підберезник).

II конкурс

Хто скоріше? 6 балів.

Назвати міста, вставивши голосні пропущені букви:

Ч_рк_с_ (е, а, и)

См_л_ (і, а)

Л_с_нк_ (и, я, а)

Зв_н_г_р_дк_ (е, и, о, о, а)

Др_б_в (а, і)

М_ньк_вк_ (а, і, а)

Ж_шк_в (а, і)

_м_нь (У, а)

З_л_т_н_ш_ (о, о, о, о, а)

Г_р_д_щ_ (о, о, и, е)

Шп_л_ (о, а).

III конкурс

За кожне вірно відгадане запитання 2 очка.

Команда «Шпачок»

1. Назвати птахів лісів Черкащини.

(Іволга, зяблик, сова, яструб, дятел)

2. Назвати тварин водойм Черкащини.

(Гагара, жаба, тритон, карась, щука, лящ, лунь)

3. Рослинність Черкащини.

(Дуб, бузина, калина ліплена, ялина, терен, тонконіг, ковила , шипшина, береза, сосна).

4. Які річки знаходяться з правого берега Дніпра?

(Вільшанка, Тясмин).

5. На скільки районів поділяється Черкаська область?

(На двадцять).

6. Назвати давні міста Черкащини.

(Волинь, Канів Родень, Корсунь).

7. У якому році було урочисто відзначено 700- річчя міста Черкаси?

(У 1896 році).

Команда „Боривітер”

1. Назвати тварин полів Черкащини.

(Хом'як, ховрах, полівка, кібчик, сорокопуд, коноплянка, боривітер).

2. Свійські тварини Черкащини.

(Корова, свиня, вівця).

3. Які річки течуть по ліву сторону Дніпра?

(Сула, Супій, Золотоношка).

4. Коли утворена Черкаська область?

(7 січня 1954 року).

5. Назвати один з найстаріших музеїв у нашому краї.

(Обласний краєзнавчий музей)

6. Яка найбільша в Черкаській області бібліотека?

(В Черкасах є універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка).

7. Рослини річок та озер Черкащини.

(Горох водяний, латаття біле, лілія лісова.)

IV конкурс «Кросворд» 8 балів

Дати відповідь на запитання .

Команда „Шпачок”

1. В якому селі поблизу Чигирини є три криниці? (В селі Суботові)

2. Назва дендропарку в м. Умані. (Софіївка)

3. Постійний водяний потік, який тече у виробленому ним заглибленні. (Річка)
4. Один з найпоширеніших і найчисленніших хижаків у Черкаській області. (Лисиця)
5. Який птах ловить на льоту комах і мухоловок? (Стриж)
6. Яка скеля знаходиться у долині річки Рось біля села Стеблів? (Свінкс)
7. Наука, що вивчає сезонні явища, зміни в природі за сезонами. (Фенологія)
8. Як називається гора, де поховано Т.Г.Шевченка? (Чернеча гора)

Команда „Боривітер”

1. Кого називають царем лісів Черкащини? (Лось)
2. Головна річка Черкащини. (Дніпро)
3. Яка риба за сприятливих умов досягає великої ваги?(Лящ).
4. Найбільше в Черкаській області озеро? (Криве)
5. Хто з поетів відвідував „Зелений будинок” у Кам’янці? (О. С. Пушкін)
6. Досить поширений на водоймищі птах. (Чайка)
7. Яке дерево носить весною сережки? (Ліщина)
8. Як називається дерево Залізняка віком 1000 років у Грушевському лісництві біля хутора Буда Кам’янського району? (Дуб)

V конкурс „Відгадай, капітане!”

Капітану „Шпачок” і капітану „Боривітер”.

1. Біла спинка, жучок Короїд – мій сніданок, мій обід . (Дятел)
2. Я кругленький, червоненький з хвостиком тоненьким. (Буряк)
3. Я на сонці сонцем сяю, родичів багато маю. Гарбузову господиню усі знають.

Хто я? (Диня)

4. Що за коні стоять на припоні: зелені, лобасті, довгасті, голчасті. Нічого не возять, самі просять? (Огірки)
5. Які птахи можуть лазити по стовбуру дерева головою вниз? (Повзик)
6. Яка живородна риба частий гість у наших магазинах? (Морський окунь)

7. Чи закривають риби очі під час сну? (У риб немає повік. Тому вони не можуть заплющувати очі.)

8. Які птахи висиджують яйце, тримаючи його в лапах? (Імператорські пінгвіни)

Підсумки.

Найкращі знання з краєзнавства нашого краю отримала команда „Шпачок”. Вона посіла перше місце.

Ведуча. Ось і закінчується наша зустріч. До побачення. До нових зустрічей!

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антоненко-Давидович Б.Д. Слово матері. / Б. Д. Антоненко- Давидович. - Повісті й новели для старшого шкільного віку / Упоряд. та післямова Б.О. Тимошенка. – К.: Веселка, 1993. – 415 с.
2. Голодомор 1932-1933 на Черкащині. Книга пам'яті в документах та спогадах. – Черкаси: Вид. Чабаненко Ю., 2007. – 484 с.
3. Гончаренко Л. Туристичні шляхи Черкащини. /Л. Гончаренко. - Черкаси: Інлес. 2000.-84с.
4. Дробний І. В Златокраї жито половіс. . / І. Дробний. - Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А. 2008. – 84 с.
5. Дробний І. Вереснева золота печаль. Вибрані твори. / І. Дробний . -Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А. 2005. – 528 с. ISBN 966-8702-43-3.
6. Духовна спадщина Черкаського краю. Хрестоматія з історії культури Черкащини. Підручник для загальноосвітніх шкіл.- Черкаси :Сіяч, 2000. – 207 с.
7. Золотоніщина в роки Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 р. Документи. Спогади. Статті. Черкаси: Відлуння – Плюс, 2000. – 240 с.
8. Іваненко О. Д. Друкар книжок небачених. Для молодшого і середнього шкільного віку. / О. Д. Іваненко. - Львів, 1964. – 66 с.
9. Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор / Пер. з англ. – К.: Либідь, 1993. -384 с.: іл. ISBN 5-325-00461-1.

10. Круць Д.Х. Відгомін. Сповідь старого солдата. /Д. Х. Круць. - Черкаси: Відлуння – Плюс, 2005. – 1000 ст.
11. Литвин В. Любити і знати свій рідний край. / В. Литвин. - Хроніка. 2000. Альманах. Вип.45-46. К., 2001. С.12-17.
12. Литвинов В. Ешелони в пекло. / В. Литвинов. - Документальна розповідь про пошук, що тривав майже чверть століття.: Для середнього та ст. шк. віку/ Пер. з рос. В. П. Дяченка; К.:Веселка, 1995. - 366 с.
13. Письменники Черкащини. Вибрані твори. Упорядник Г. П. Білоус. Черкаси: Національна Спілка письменників України, часопис «Холодний Яр». . Видавець Ю.А. Чабаненко, 2007. -- 512 с
14. Поліщук В. Т., Поліщук М. П. Черкащина літературна. / В. Т. Поліщук, М. П. Поліщук. -Статті, біографічні матеріали. - Черкаси: Брама, 2001. – 186 с.
15. Пономаренко М. Ф. Золотоніський краєзнавчий музей / М. Ф. Пономаренко. - Путівник. – Дніпропетровськ: Промінь, 1982. – 62 с .
16. Спогади Якова Харченка, переказані і прокоментовані Степаном Горошком. – Жашків: Видавець С.І. Горошко, 2008. – 107 с. + додат.
17. Стратегія економічного і соціального розвитку Черкаської області. «Сіяч». 2006, – 127 с.